

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:
MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. X. Turč. Sv. Martin, 31. decembra 1879. Číslo 12.

Nihilismus.

Povešť.
Podáva *Samo Samovič*.
(Dokončenie.)

Dubický, čo duša celého podniku a tak blízky k pokladnici, v ničom nezmenil svoj dosavadný spôsob života. Predsa nesmieme povedať, že v ničom, lebo v jednom sa premenil a to bol dôvernejší pomer k Jolante. Julko Koreň nepozoroval podobné maličkosti, ani sa neusiloval sväzkom opravdovej lásky manželku k sebe pripútať, hladajúc zábavu von z domu. Železničný podnik svojou novostou držal ho v napnutosti, kým sa mu každodenným nestal.

Pán Rókássy vťahnutý do správnej rady, sriadil svoju domácnosť pomocou nových prostriedkov; nič nesmelo chybeť, čo k panskému životu prislúcha.

Nový povoz upotrebovala Jolanta ku svojim každodenným výletom do mestského lesíka, niekdy v spoločnosti matkinej, častejšie sama. A keď sama, tak sa s istotou predpokladala, že Dubický na koni každý raz na inej ceste Jolantu stretnúť musí.

Novoozdobenému sluhovi Jančímu veľmi napadlo toto časté stretávanie a na svojom vysokom sedisku napínal uši, aby z rozhovoru niečo pochytil mohol. Daromné všetko napínanie, hovorili po francúzsky.

Zase sa vezie samotná Jolanta a zase jej v ústrety ide Dubický. Kôň Dubického zabočí na zvyčajnú ľavú stranu, pohonič Jolantin bez rozkazu stíši beh ohnivých koní.

„Milostpaní zase samotná vychodí?“ zpytuje sa Dubický vystruhujúc poklonu v sedle.

„Musím“, odpovedala Jolanta, slnečník preložila z ľavej na pravú stranu, aby Dubickému celú tvár ukázať mohla, „apuško je zamestknaný úradňou prácou, mamičku bolí hlava a pán manžel málo kedy nazrie domov. Šťastie pre mňa, že ma vy nenecháte samotnou.“

„Na žiaden pád,“ usmial sa samotube Dubický, „musíte však odpustiť, že som pri tom veľmi sebeckým.“

„Zvláštna poklona, pane Dubický!“ preriekla so smiechom.

„Táto nezdvorilosť je následkom mojej úprimnosti a čo úprimnému mi vyznať prichodí, že vyhľadávam vašu vzácnu spoločnosť cieľom oddychu po svojich mnohorakých zamestknaniach.“

„Pekný oddych, veď sa ustavične dohadujeme.“

„Možno, že to dohadovanie dalo by sa istým nemeckým príslovím vysvetliť.“

„Ktorým myslíte?“

„Či smiem otvorene povedať?“

„Práve teraz ste sa úprimnosťou chválili a už by ste chceli byť zatvoreným.“

„Tak len úprimne: was liebt sich, das neckt sich!“

„Či to má byť vyznaním lásky?“

„Kebych bol istý, že ho milostpani vďačne príjme, rádbych ho za také považoval.“

„Zvláštne vyznanie a pri zvláštnych okolnostiach, ja na voze, vy na koni. A keby sme boli v nejakom divom lese a nechybel by ani vyspevujúci slávik, ani žblnkotajúci potôčok, viem si predstaviť váš vysoko romantický vzlet.“

„Vysokú romantiku by ste od tak suchoparného človeka ani nežiadali.“

„Nepodceňujte svoje sily, už som videla básnickú iskrú preletieť.“

„Nesmejte sa mojej farhavosti, moje povolanie je nepriateľom básnickosti.“

„Nechajme ju na strane;“ zvrtila Jolanta rozhovor, „ako stojí váš nový podnik?“

„Znamenite, môžem povedať; predpráce sú v úplnom behu.“

„Musím sa vašej úprimnosti zase dovoľávať. Či môjho manželove peniaze sú zabezpečené?“

„Meno vášho drahého otca a jeho prítomnosť v správnej rade sú dostatočnou zárukou.“

„Na to sa neodvolávajú. Mój otec nemá dostatočnej zručnosti v podobných podujatiach, aby všetko prehliadnuť mohol.“

„Príjmete to za dôkaz, že manžel milostpanej má najúprimnejšieho priateľa na mne?“

„To prijímam! S Bohom!“

Po vzájomných poklonách Jolanta uháňala zpiatočnou cestou, Dubický ďalej do lesa.

VI.

Ani ten najväčší nepriateľ nesmel dosiaľ Julkovi zlý rozmar na oči vyhodiť. Od rána až do — povedali by sme večera, ale bolo niekedy do rána sta okriedlený lietal v priestranstve radosti. Peniaze mu opatrily spoločnosť oddaných priateľov, hotových ku každej službe, napnuté pozorujúcich každý pohyb tváry jeho. Návrhy jeho boly s potleskom prijímané, vtipy búrlivým smiechom sprevádzané. Medzi nimi on trávil svoje dni, peniaze a zdravie.

Ale podobné okolnosti privodia človeka do stavu maznavosti, kde hýnením soslabené čuy a úslužnosťou k rozkazom navyknutý duch protimlúvu sniesť nevládze. Ba často

chatrné sprotivenie sa jeho absolútnej vóli najväčšmi rozčúli a schopným robí skutkov osudných. To si kúpil Julko za drahé peniaze.

Sotva že svoj ranní oblek dovršil, bolo počuť klopanie na dveroch, znal, že to len z domácich niekto byť musí. Nevrlé „volno“ vydralo sa mu z úst.

Vo dverach ukázala sa Jolanta, na jej zvučné „dobré ráno“ zamrčal aj Julko svoje.

„Zvedavá som tvoj vzácny obličaj vidieť,“ prednášala satyrickým spôsobom, „tak dávno som nemala to šťastie, ako by sme atlantickým morom rozdelení boli.“

„Kto je tomu na príčine? nedávno som ta hľadal, ale mi z vysoka odpovedané bolo, že pani veľkomožná odišla do mestského lesíka.“

„To je najkrajšie,“ vypukla Jolanta v hlasitý smiech, „na mňa príčinu svalovať. Raz si sa po mne dopytoval a povedali ti kam som išla? ja sa storaz dopytujem po tebe a storaz nik nevie, kam si sa podel?“

„Nechaj si výčitky na druhýraz, keď budem lepšej vôle.“

„Snad nemám ta práva, ja, tvoja prisahaná žena, upozorniť na neslušnosť tvojho života?“

„Dobre urobíš, keď si naučovania ponecháš, nebudú ti škodiť,“ odpovedal namrzený Julko.

„Ako vidím, úlohy sme si zamenili, veľmi by ti pristal zástož mravokárcu.“

„Práve tak, ako tebe.“

„Čím dial tým lepšie. Ale dosť bolo bláznivých rečí, nechcem ďalej snášať tú hanbu, museť od iných počúvať nebárs lichotivé úsudky o tvojom živote.“

„Nebud' údom klebetárskej spoločnosti.“

„Žiadne klebety, každý poriadny človek fa odsúdi, sami mužskí, tvoji úprimní priatelia, pravda len tí statočnejší.“

„Už bych rád poznal tých úprimných priateľov.“

„Myslíš, že ma pochyťš v lhárstve? oznámim ti: Dubický fa tiež odsudzuje.“ Jolanta pozrela vífazoslavne na Julka.

„Ako sladko vypovedala to meno. Dubický je tiež poriadny človek a ty s ním. Pani moja sa nazdá, že nikto nezná o srdečných pomeroch medzi nimi. Sami sluhovia si po-

šuskávajú a naša vzácna spoločnosť považuje to za verejné tajomstvo. Či sa mi z toho zodpovieš?“

Jolanta sa zapálila nad prezradeným tajomstvom; aj v tých kruhoch, kde podobné pomery sú celkom obyčajné, radi sa ukrývajú do tmy. Po zapálení prikryla jej líca bladosť, urazená pýcha prešla do hnevu.

„Ja tebe mám účtovať z mojích skutkov?“ zahrnela v najväčšej nevoľi, „či som nie tak samostatná ako ty? mám dôkazy, ktorými ťa o nevinnosti nášho pomeru presvedčiť môžem, ale sa ospravedlňovať neidem, ja pána nemám.“

„Nedáš odpoveď?“ volal Julko, „čo tvoj prisahaný manžel žiadam odpoveď.“

„Čo storaz prisahaný, nepoviem. Nezávisím od teba, som pani svojich skutkov.“

„Buď tedy pani a ja budem pánom. Od týchto čias sa považovať budeme za rozlúčených.“

„Nie považovať, ale sa rozlúčime!“ dotvrdovala Jolanta a v najväčšom rozčúlení opustila svojho manžela.

Príduc do svojej chyže, nevládala udusiť hnevom vytlačené slzy. Oľutovať náruživosťou vynúteného slova neprišlo jej na myseľ, ba najväčšiu pomstu môcť vyliat na hlavu zanechaného manžela, spôsobilo by jej nebeskú radosť.

V takomto stave našiel ju Dubický. Z vyplakaných očí súdil, že sa niečo kremobycajného prihodíť muselo.

„Odpustite, milostpani, že v tak nepríležitý čas prichodím,“ omlúval Dubický svoj príchod.

„Práve teraz ste mi vítaným, potrebujem vašu poradu, som v položení, kde slabá ženská radiť si nevie,“ hovorila Jolanta premáhajúc svoje slzy.

„Čo, pre Boha, vás potkalo, že v takom rozčúlení vás nachodím, sdôverte sa, viete, že priateľský súcit prechovávam k vám.“

„Ďakujem vám za vaše priateľstvo, o ktorom som nepochybovala, sdelím vám všetko, prisadnite bližšie.“ Jolanta si sadla na pohovku, Dubický blízko nej na označený stolec. „Potkala ma nehoda, kto vie síce, či to aj šťastím pomenovať nemám? karhajúc manžela

pre výstupný život, musela som prepočuť od vinníka to upodozrievanie, že my dvaja v ľúbostnom pomere stojíme.“ Dubickému sa oči iskrily radosťou, nemohol sa sdržať, aby nepretrhol Jolantu:

„Či milostpani,“ riekol, „bola si povedomá aspoň z čiasťky tej vytýkanej viny?“

„Ani najmieň, lebo ten, s ktorým som upodozrievaná bola, nepokročil ešte v tomto smere ani za mak.“

„Aké dôkazy žiadate,“ vravel Dubický chytajúc sa jej ruky, „aby som vás ujistil mohol o mojej nevýslovnej ľúbosti k vám?“

„Na teraz žiadne,“ odpovedala na oko ľahostajne, „musím vám dopovedať celú našu históriu. Pán manžel tahal ma za nás, udajne ľúbostný pomer na zodpovednosť; z toho sa vyvinul veľmi tragický výstup, kde sme sa na veky rozlúčili.“

„Vďaka vám Jolanta za radostnú zprávu,“ zkríkol Dubický v nadšení.

„Tak sa vy tešíte z môjho nezdareného manželstva?“ zpytovala sa Jolanta polo hrozive polo so smiechom.

„Akobych sa netešil, keď som tak blízky k uskutočneniu svojej najvrúcnejšej túžby?“

„Ktorá je tá vaša túžba?“

„Vás, drahá Jolanta, svojou mocť menovať.“

„Či ste tak istý svojej veci?“

„Istý som ešte nie, ale vás tak ľúbim, že bez ľúbosti vašej nemožno mi žiť na svete. Vy nemôžte opovrhnuť touto ľúbosťou. Prosím vás, ľúbte ma!“ poslednie slová predniesol zvlášte prenikavým hlasom, sklzol sa k nohám Jolantiným a uchvátenú ruku náruživo bozkával.

„Ľúbim vás, ľúbíť budem,“ preriekla premožená Jolanta, „pod jednou výminkou.“

„Ak v mojej moci stojí, okamžite ju vyplním.“

„Najprv povstaňte hore, aby nás nikto neprekvapil.“ Dubický vyplnil rozkaz, posadil sa na predošlé miesto. „Pomstiť musíte urážku moju na Koreňovi!“

„Nič ľahšie, už ste pomštená, osud vás pomstil.“

„To by bola neočakávaná radosť, ako to?“

„Nedávno som vás ubezpečoval, že vášho manželove peniaze do železničného poľníku

vložené, sú isté. Na moju česť vám hovorím, že som nešlechtné úmysly neprechoval, ale okolnosti sa zmenily. Nemecko zamýšľa na tolko zvýšiť pohraničné clo — verejnosť o tom dosiaľ nevie — že vývoz Uhorska celkom iný smer vezme. Následkom toho železnica naša nemá ceny, padnúť musí. Keď sa to dostane do verejnosti, účastiny naše padnú a my správcovia naháňaní prísny počet vydat musíme,“ vzdychol si Dubický.

„To vám mnoho bolenia hlavy nespôsobí,“ vrhla medzi to Jolanta.

„Ba práve, to je naša boľavá rana. Vo výhlade istej výhry každý sme si hladeli čím viac na stranu odložiť, kto posbiera všetky roztratené peniaze?“

„Čo si počnete?“

„To od vás závisí.“

„Rozhodnite vy so mnou.“

„Či ma chcete sprevádzať?“

„Až na kraj sveta.“

„Nezbýva iné, než uprchnúť do cudzozemska.“

„Jaj Bože! nie! nebudem vás nasledovať, čo si počne môj úbohý otec? vezmete aj toho sebou? on bol vašim spoločníkom!“

„On je doma bezpečný, po maličkom vyšetrovaní bude očistený. On bol spoločníkom práce, ale nebol spoločníkom viny!“

„A moja pomsta?“

„Už je v našom úteku zahrnutá; soberiem všetky peniaze v pokladnici složené a pán Koreň môže sa v svojich účasťiach tešiť.“

„Všetko hotové, všetko dľa mojej vôle a predsa nemôžem ísť. Však sa viac nevrátim?“

„Vrátim! prejdú jedon, dva roky, kým svet troška pozabudne a my príkladom mnohých iných, vtiahneme celkom tíško do starej vlasti.“

„Už pôjdem, pôjdem!“

Jolanta sa vrhla Dubickému vôkol hrdla, on ju privinul k sebe a v horúcom bozku splynuly dve rovné duše.

Jolanta sa skôr zbadala.

„Ešte nenie všetko hotové,“ riekla, „a my sa oddávame sladkému sneniu.“

„Pravdu máš, Jolanta drabá,“ spamätal sa Dubický, „len málo času máme na veľkú prácu. Ujednostajnime náš odchod.“

„Len čím skôr — na sopke stojíme.“

„Sám som toho náhľadu. V tichosti pripravuj čo najpotrebnejšie, rodičom len písomne na známosť dávaj,“ Jolanta trhla sebou, „viem, že ta bolí bez rozlúčenia opustiť rodičov a oddísť v ďaleký svet, ale, aby sme neopatrostou rodičov tvojich prezradení neboli, musíš sa podrobiť tejto tvrdej zkúške. Zajtra pred polnocou odcestujeme, aby nás ráno už za hranicou našlo.“ —

* * *

Matka Julkova veľmi sa divila, že drahý jedináčok bez predbežného opovedania nenesťažoval si matku navštíviť, väčšmi sa po-divila, keď jej rozprával, že ňou tak túžobne želaný a šťastne spojený sväzok manželský, smutný koniec vzal a nadovšetko, že tá krotká, tichá, stydlivá Jolanta s cudzím mužom ušla v šíry svet. Nemohla sa sdržať, aby nad stroskotaným manželským šťastím svojho sypa a nad hanbou týmto skutkom jej domu zavdanou, nezaplakala.

Julko sa celý premenil, každý mu videl na tvári vniutornú bolesť. Matka ho tešila, ale potešenie nemalo účinku, keď s celým obsahom jeho starostí obznámená nebola.

Nebol to žiaľ za manželkou, ale strach pred budúcnosťou. Majetok jeho nesdolal farchu dlžôb, ktorými obťažný bol; hotovizeň a požícky spočívaly v písacom stolíku, premenené na hrbu pestro malovaných bece-ných papierov.

Tam všetko pohodlie, tam všetko panstvo, tam všetky dosavádne priateľstvá!

Práca bola v slovníku jeho neznámym slovom.

Niet východu z tohto zamotania!

Otupno mu bolo medzi štyrmi stenami, chybné povetrie ho pridušovalo, aj zahrada mu bola príúžka, cez zahradu vybehol do hory — zastal, aby si pot utrel. Vniutorný ból preniesol sa na tvár — žilky sa krčovitě svíjaly, bojoval boj, kto zvíťazí? či tá pozitkami zmýlená hlava môže zrodiť odhodlanú myšlienku? či tie rozkošničtvom soslabené údy budú v stave schopiť sa ku práci?

Zrodí hlava ešte jednu myšlienku, mocné sú ešte údy k prevedeniu jedného skutku!

Počť výstrel — telo Julkovo vála sa po zemi; slnce sa predralo cez oblak, zasvietilo na obličaj jeho, oko otvorené nesnesie svetlo božieho slnca, zatvorí sa k spánku smrti. —

Oblaky.

(Dokončenie.)

Sbor.

Veru smutné! — V nebi techa.
— Ale slnko za zem specha.
Čo sme mali, povedali.
Poďme ta, kde zore vzplály.
Ha! k nám oblak — pozde — v strachu;
nuž vrav, čo sa stalo, brachu!

A bladá oblak, až sa celý chvel,
v dechu prestávkach toto povedel:

„Ja sišiel sa nad jedným kráľovstvom
s víchry — so sveta strán ta doletými
na búrných perutach; od náhlosti
veľké kapaly z čiel jim krupáje;
zadychčané, v chveji natolko, že
vzduch pohnutý i mňa hneď rozkolisal
čo páper ľahký. Na chvat pýtam sa:
nač ten o zlomkrk spech? i čo sa stalo?
a čas na tvárach v plamú ohňa prečo?...
A oni riekli: — „vidz tú državu
tu pod nami: tá dneská-zajtrá padne,
bo nahnila v mohutných základoch.
Prečo? či asnaď bariny dobrudské
ju razom podmyly? či zbudovaná
už zprvu bola hneď na lagunach.
jež hltavé rozehvátii mienia vlny?
a či to kvas površím hnetený,
kys vášni, hnis hriechov zpuchrelý,
smradlavý pýchy vred, zelené bahno
nadutosti a rudý záste kal
i čierny smilstva kyp... ktoré tam pľaskly
čo celým peklom duté bubliny,
a ostrým strekom hrozne sa zahryzly
do tela státu, jeho žil a stúh,
jak smrtná zmyja v údy Laokoona —
a otrávilu kolujúcu krv,
dech roztrhaly, utopily srdce —
a k nohám sibly — k týmto koreňom
do výšin rastúceho zemšťana
podtínajúcou lámkou... že sa chveje,
otriasa stavba, zrost...? Ha kto ho zná!? —
— A túto vešť sme v diale sveta nesli;
i bolo na spech nám, bo prítomní
tiež chceme byť hroznému ríše pádu.
My dleli raz na rumoch Karthaga
so slávou Rímu, jasnou družicou,
lenže bez cnosti pannou; a my dleli
neskorej zase na obrovskej rakvi,
čo zavrela v ničotu — zpupný Rím...
A, hľa, neklesla, ale chýli sa;

váž katedrále chvelá — tá to značí.
Dobehli teda predsa sme dosť včas;
že môžeme ešte chvíľku si odfúknuť,
a potom — sami snáhlí stroskot jej.
I bude podívanie to zas krásne:
ten šust, ten družg, hrmiaca borba tá!
Nuž odpadni! — a priam strasieme strom —
Nuž odpadni! — a tvoj pomôže hrom —
Nuž odpadni, mdlá ríš! vsaks' dozriata!...“

Pre Boha! zvolám. Teda táto vlast!?...
Ó, žiaden sa jej hradieb netknite!
Snáď potrvá, azdajže vzhopí sa
— veď či krem toho zem dosť púští nemá?
nač opäť step? viem, že vy ľubíte
let bez prekážok... teda voľnú púšť;
však načo nová púšť, keď dosť tam starých? —
snáď ztrvá ríš, i možno zdvihne sa
z kaluže blatnej, kam sa sklzne noha
tak ľahko chrova, jak trpaslika;
ak nie: — tak nebo účastným jej pádu
vy vtáci vzdušní učiniť nesmiete;
bo nebo neborí, lež zachováva;
naž radšej stĺpmi buďtež podpory,
oprúc sa v bok tam, kde sa kloniť zdá!
I potrvá snáď, možno zmuži sa...
Ak nie: nač nebo obviníť z jej pádu?
Ať pozná vtedy, kde jak zvimila: —
a najväčší trest hriechu: samopád.
Nech zvedia tí, čo zasadli ku veslu:
do jakých vírov slepo zaviedli
loď sverenú jim. Pravda, stane sa:
že nevinnosť tiež pykať bude s pýchou,
s bezprávím právo, statnosť s lotrovtvom
a s česťou zvrhlosť. Ste-li posli boží:
tak spešte, dajte cnosti hrozbu znať,
aby vytiahla priam zo Sodomy,
kým nezaplaví mrtvé priestor more...
Nie ste? — Tak nechte! A milosť nebeská
vás ako zhubcov, viem, nevyslala.
Odstúpte teda! Ba keď šlahne vlna:
ratujte semä zdravú, kde sa dá.
Nejdete dolu — ale v letku tichom —
sa presvedčíte, tam jako?

„Len ty choj;
my zhovieme na tvoju žiadosť túto
nepohnutí. Však dobre pozoruj:
ať hrou fa ssutín tam neprivali.
My tu pod trámy božej povaly...“
V tom zletím nad svetové mesto: kde
stred ríše, sidlo hlavy v bleskoch venca,

kde purpurový plášť a beria tiež
z perál a sedembarvých diamantov, —
kde trón, na ňomž sedáva panovník
keď právo dáva a z ktorého schádza
keď udeľuje milosť, lebo milosť
zo srdca bezprostredne žiada k srdcu, —
kde uzol, kľbko tých všakových stúh
ktorými kráľovstva tie dialne kraje
jak cípy šatky — keď jej vlákna stiahneš —
ku stredku sbehnú sa — do správnej ruky, —
kde opraty, nimiž sa čihý, hot
spravuje štát, ten komoň pňokrevný: —
nuž ta ja sišiel z výšin nadzemských,
a stúliac krýdla vlašné tak trochu,
sa prevesil prez zlaté báne domu;
ten vzdoroval už tisíc víchriciam,
a teraz sám od seba hodlá klesnúť . . .
A z domu, v jehož väziach mlčia zvony,
ba jako vidím, kovné srdcia jich
sú spútané do čiernych závojov,
ha! skoro zapomnel som! veď je piatok,
je piatok dnes, ten piatok veľký,
kde smrťou Krista naraz mŕtve všetko,
tak i sám zvon . . . A z krovu teda domu
hneď poobráciam zraky do kola. —
Najsamprv v dial odošlem oka zvedy.
Čo, jako tam? A lesy-sosnové,
a vrchy sňazné poodehýlia sa.
I vidím, čo som nechcel: — beda! beda!
Na roliach pusto; bo nesporili,
keď sedem hojných rokov vzali žatvu.
Bez dymu čejú pyšné komíny,
niet potravy — i hmieždia na nich sovy —;
do pece: pyskov pýchy molocha
to všetko vkluzlo skoro, nanáhle.
Tie tváre z okien chalúp — jako z vosku;
svit hladoletu na nich pohráva,
kým i hru tú nezkaží smrtonoš.
Nuž kto udrží hlad — na pravej ceste,
kto cnosť tu cnosťou? kto tu krivdu každú
na utrpenie tiché ukrotí?
Od prahov k prahom žobrač ztrhaná
prevláča sa — jak skoro ju odpravila!
ni netreba tam kľučky dvier sa tknúť,
už čujú: „prázdna sýpka — prázdna hrud . . .“
A tiahne ďalej bedák . . . ha! vypadnul
mu z vrecka deravého nevdojak,
hoj starý iste údelok! a poď
dol brehom v rieku — krajciar splensný;
a bedák sklesol na breh a — narieka
sta keby bol utratil kráľovstvo.
Nuž taký drahý tu kus podlej mede?
— Inam pozrem, lež tam podobne tak: —
les ošarpaný — jakby nie aj človek?
a v rieke kal, jakoby nie aj v dušiach,
keď oným kalom boly krstené? —
Stred ríšou veľtok — čierne hádže vlny,
prečo? či asnáď doňho vtekajúcim
je naložené riekam: bratským poliam

odnímať pôdu — i tú pôdu už —
a čo haračom dolu ju odvádzat
do jeho nenásytnej hlbiny!?
Kto zná, čo sa tu deje všetko!?! . . . Preto nazpät,
nazpät, vy oči zbolené, snáď v meste,
nad nímž spočívam, svetlo nájdeme.
A zraky zavrátim; a jak prechádzkou
rozpošlem je po rýnkoch veľmesta.
Tu shon a dav, tu prúd a vír, tu zvučno
i rachotno. Jak veľký rozdiel to!
Ten rój tak ťažko sledovať, — tak ťažko
mu vyhnúť a ho zastaf. Lež ja predsa
zo pár z včiel dolapil. I pýtam sa: —
čo takým chvatom, stojte, povedzte!?
ste včelky, badám, — za jakými kvietky . . .?
„Čas drahý“ — rečú — „nezastavuj; však
maj, keď chceš, odpoved: povestná firma
v tú chvíľu — bankrott! Ktohy sa bol pozdal!?
solidnosť samá a garancia!
a predsa všetko v dym — i naše zmenky!
Ó, nešťastie — to decko dôvery!
Že veriteľom náhlo, uznáš . . .“ A šli;
a „podvod! ó klam! faleš . . .“ volali.
Tu tľupa druhá zas. Nuž a vy kam?
„Vypredaj zbožia, tovarov tam lacný;
len „dvadsať sedem“ je heslom kupectva;
nuž náhlo nám — čím skorej kupovať . . .“
A bežali. Za nimi opäť hajno
jak krahulčie, bo samý svár a skrek.
Kam krkavec? zavolám. „Aj, pokoj daj!
Aj, papiere dnes naše — papierom
na obálky! Aj, bursa! Aj, daj pokoj!
My siali zisk, a — ztratom žatva nám!
Kam odpelať . . . kde hlúpy . . .? Aj, pokoj daj! . . .“
A s vreskom odišli. Lež prišli druzí;
tí vľasy rvú si, — „kliate akcije!
ani len šata z nich . . .“ bedákajú;
a nárek jich chrám temno násobí . . .
I koľkokolvek som jich postretal:
ten samý chťič, tá vášeň, tie zpruhy
vo vútra dielni. Všetko sa to ženie
za mamonou, za ziskom — v žhavé peklo.
To neliha pre nepokoj; a jestli
aj ulahne: len mrzko brloží . . .
Ja neuzrel tam pannenského lica;
ja nevidel tam čistej duše v oku;
ja nepočul tam slova úprimnosti;
a túhy nezbadal som po nebu . . .
To Sodoma! — Ha! skvostný koč z palácu
sa vykotúlil; prchké parypy
ho nesú pres ulice v rýchľom letu,
že bedáč tam nejednu zdlávilý.
Čože je nudzák? skalou pod koleso,
na ňomž sa šinie — decko šťasteny . . .
„Hoj, sláva mu!“ zvolaly hrtany
pouličníkov, ba tried veškerých.
„Hoj, sláva mu! On vzor nám, on zrkadlom!
On príklad: jak vytvorit z ničoho
rad palácov, bohatstvo, pohodlie! . . .“

On, čo lukullsky jiedá, sladko pije!
 On, čo sa šatí až z troch kráľovství
 tohoto sveta! On, čo vzduchom lieta —
 a keď uľahne: hodbáb šepce mu
 báj orientu . . . On! milionár!
 Oj, vzhľadni k nám! Len jeden okamih
 shoď zbožňovateľom, vrž sluhom nízkym . . .
 Hoj, sláva ti, milionáru! . . .“ volaly
 tak dlho — až kým kočiár nezmizol.
 Ja zpýtam sa tichého človečka,
 čo sa pod stĺpy chrámu uchýlil:
 kto ten pán tam, čo práve odrachotil?
 „Poviem ti, ale ticho; neprežraď . . .
 Ten pán, to boháč, Kroesus, zlatý kráľ;
 a zbohatnuť — po cestách veľmi tajných,
 ba zjavných tiež, bo peniaz oči slepí
 a hluší sluch . . . nuž boháč jedným slovom!“
 A ostatnie mi — v ucho pošepťal.
 Nuž sdelím vám, čo možno . . . Ten povoz tam,
 to zápráž bohatierov moderných, —
 tých, čo vysáli pot pospolitosti,
 čo včelky z kvetín mäd, nie! čo pijavky
 krv srdečnú; a zlatú skludiac žení,
 bez prekážok, bez hrádze, všemožne:
 na ztročených pleciah národov
 vybudovali čarné svoje zámky . . .
 Tam hýria, jiedia, pijú — žijú skvostne;
 kol čudných rastlín drahé ostrovy
 stín vrhajú v svit vonný kandelábrov;
 v to peje slávik — lež nie z prírody,
 ten nedá list z kra jeden za to všetko —
 a peje sladko — primadonna krásna,
 jej úsmev k tomu . . . blahých chvíliek slab;
 na chodbách muzika, tá leje zvuky,
 že z chodieb — jakby z rieky zpät k potokom —
 otekajú žblnkotom do dverí
 rad radom svetlic poodchýlených . . .
 To radosť, to slasť! že až prekypuje
 dol kráľmi čaší ohňom iskriacich . . .
 Tak hýria . . . bedač — tá okolo v letku
 na šatách s pozlátkou . . . otrocky slúži;
 tá, čo i dcéry musí — ta na jatky . . .
 Ďalej malovať obraz? Tuším, dost;
 čo nasleduje . . . to je noc — a hriech,
 čím dial, to hnusnejšie . . . to barva smoly!

Už kuknime i ta: kde bydlí stát. —
 A tu, čo v pamäť ide mi: je Lear,
 veď viete, onen kráľ stavec — tak múdry . . .
 Troch synov — mätiem — tri on dcéry mal.
 Či je jak otec rovno všetky ľúbil:
 to nevedeť, — ba zrejším zdá sa byť,
 že veru nie: bo dosadnuv na prestol,
 je predvolal, a po výsluchu krátkom
 moc, slávu, trón, kráľovstvo oddal dvom;
 na tretiu ale krásnu, najmladšiu
 — jej oko značí, že je samá láska
 ku otcovi, a žiaden klam a mam,
 a čelo pod diadem štvorené —

pre akús' marnú omrzelú pletku
 — a kto zná vôbec, prečo? — zanevrel,
 ju z otcovizne drahej vydedil,
 a zlorečiac zapudil k vyhnanstvu.
 Šla chudina bez reptania, len tichý
 ju bodal v srdce žiaľ, to detinské;
 veď nemilosť sa kedys' v milosť zmení,
 a právo dedictva — to neodškriepné:
 to z márnických rák sestier sa vyklzne,
 a v lono Kordelie upadne.
 A tak sa stalo, tuším — a či nie?
 No, otec zpoznal dcéry obdarené,
 že zmyje v nich na srdci odchoval.
 Ó, vidieť ho v tej víchorieacej noci
 na púšti! víchrom tenie biely vlas, —
 a plášť ten vlaje, jako prapor v bitve . . .
 Ó, počuť ho, jak kľne sám sebe!
 jak nevďačným dvom dcéram zlorečí!
 a Kordeliu volá, hľadá, kutá . . .

Nuž tento dej mi hupol na myseľ,
 keď v dieleň státu tajne pozrel som. —

A to hľa obraz v čiarach pojedných.
 Snáď správne veštil onen víchrov chór. —
 Dóm opustím . . . a môj žiaľ a môj vzdych
 ponad riš pláva jako čierny flór . . .
 A víchry čakaly, čo pevný múr —
 na mňa, jakoby hlahol k búri, k boju.
 „Čo tam, ku žitiu a či ku pokoju?
 Jak dychtíme tú zas obdržať česť:
 na hriechoch zaslúžený konať trest . . .!“
 Učíte jak chcete: v boj, a či v mir —
 mne jedno, odvetím. Nezhynú ony:
 tie prvky, čo sa kedy strom rozrazi;
 ba kde zpod kóry samy v lesklej broni
 sa vymknú — ten čas nikto nesretázi;
 a jak to už v prírode obyčaj:
 zo stínov mladý vyzre obličej.
 Učíte jak chcete: v boj, a či v mir —
 tam dolu zpučné, zlostné dcéry dve
 — nepýtal som sa, jak je otec zve —,
 dve dcéry trónia, mrzké ochlasty,
 kým Kordelia blúdi po vlasti: —
 tak rozhodnul to ten kráľ niekdy, Lear . . .“

Sbor.

Veru čudné, veru smutné;
 jakby tam nie — vody mutné?
 Čo sme mali, povedali.
 Zore rumeň až sem slaly.
 Odeli sme šarlát mladý,
 čo potrva, kým sme tady.
 Všetci sme si zamenili
 skúsenosti, shovor milý.
 Už preč — kam nás rozkaz volá,
 každý v inú stranu poľa:
 zlobu moriť, pýchu boriť,
 stínom blažiť, smädy vlašit — —
 ta — — huš — — s Bohom! snáď na veky!
 Cesta dlhá — cieľ ďaleký — —

Hviezdoslav.

Anjel strážca.

Obrázok zo života.

Rok 1867 je pamätný v dejopise našej vlasti. Ale pamätný je on i pre veľké prevraty, ktoré udaly sa v spoločenstve. Jedni vyšvihli sa na výšku nie snadno dosťiteľnú v riadnych pomeroch, jiní z tejto zrútení boli. A tretí zase, ktorých príklad tam tých prvých ctibažnosťou naplnil, všetko obetovali, aby ju ukojili, alebo aspoň kolko tolko jej túžbam vyhovel.

Martin Smetanský žil pokojne v svojej rodnej, po otcovi zdedenej dedinke. Vyučil sa hospodárstvu v Starých Hradoch, a tak dost opatrne riadil a zveľaďoval svoje značné hospodárstvo. A darilo sa mu. Lebo kde s pilnosťou druží sa um a obozretnosť, tam pri dost nevelkej opatrnosti daríť a odmeňovať sa musí práca. Remeslo má zlaté dno, hovorí slovenské príslovie; ale ešte s väčším právom riecť možno, že póda starostlivého opatrovateľa nezklame. Smetanský zväčšoval majetok svoj a v stolici slúl čo vzorný hospodár, ba ako takému chýr šiel ďaleko po krajine.

Že mal mnohých závistníkov, to je celkom prirodzené. A počet týchto ešte zväčšil a rozmnožil sa, keď sa oženil. Nie asnaď preto, žeby bol dostal bohatstvom oplývajúcu žienku. Po bohatstve netúžil. Jeho básnickým duchom preniknuté smýšľanie, nie v bohatstve hľadalo šťastie; to čo mal, postačovalo mu, a radosť jeho celkom v súhlase rozpoloženía duše zväčšovala sa, keď svoj blahobyť oprávený bol pripisovať výlučne alebo aspoň prevažne vlastnej pracovitosti a obozretnosti. Tedy, za bohatstvom, menovite ktoréby mu žena doniesla, netúžil. On pri volbe ženy poslúchnul len radu srdca. Je to zriedkavé v týchto časiach! uznávam; ale za to Martin ešte nebol podivínom. On našiel vo vnaďách a cnostiach mladuchy svojej práve to, čo mu susedia a kamaráti zjavne, ale ešte väčšmej potajomky závideli.

Jeho otcovský, nie nádherný, ale vkusne sriadený dom, stal sa mu rájom, ktorýby nebol opustil alebo zamenil za žiadne poklady sveta. A keď ešte spanilá Emilia obdarovala

ho synáckom, vtedy stál na vrcholci svojho šťastia a blaženstva. — Sú ľudia, ktorí neznajú pochopiť: ako môže vzdelaný človek nachodiť šťastie v dedinskej osamelosti; ale to je znak, že títo ľudia nemajú citu pre blaženstvo, ktoré poskytuje rodinný kruh, a že navykli len veľkomestský hluk a honbu po zábavách považovať za nejaké šťastie.

Martin nesmýšľal tak. On práve úzkostlivo vyhýbal každému styku s vonkajším svetom a menovite celkom pretrhnúl všeliké spojenie s bývalými kamarátmi, ktorí nachodili radosť v hluku veľkomestského života. Príčinu toho neznal bych uďať, lebo neverím, že by žiarlivosť, alebo jiné obavy poskytovaly mu pohnútku. Emilia tak vrúčne, tak úprimne a vrelo ho prvou láskou mladej žensťiny milovala, že dopustil i len možnosť nejakého stínu nedúvery, bolo by neodpustiteľným prehrešením sa proti nej. A pri tom Martin bol i čo sa týka vonkajšieho človeka, muž, ktorý veru každej lúbiť sa mohol. A útlosť a nežnosť spôsobov a mravov jeho, ktorými tak náramne líšil sa od rovesníkov svojich, nemožno žeby bola ostať mohla bez účinku a dojmu na útle a nežné srdcia ženského pohlavia. A Emilia vychovaná v dedinskej osamelosti ani nemala ale ani nerobila veľké nároky, a ako spokojnosť a skromnosť krásľily ju od malička, tieto krásne vlastnosti podržala i potom, keď stala sa manželkou Martinovou a paňou v jeho dome.

Rok 1867 i v tomto domácom blaženstve zapríčinil prevrat. Martin Smetanský ako banderista svojej stolice šiel ku korunovaniu do Pešťbudína. Sišiel sa tam so starymi známymi a priateľmi. A v jich kole zabával sa častejšie. Videl a okúsil veľkomestský život; videl a pocítil tú rozbujnелú jarosť, to mladistvé nadšenie a zápal, ktorý neznámy bol v jeho dedine a ktorý v tie časy oduševňoval všetky kruhy hlavného mesta. Nevdojak rodila sa v duši jeho túžba po veľkom meste. V takých kruhoch tráviť život prichodilo mu ako zvláštne šťastie. A priatelia neváhali ani najmenej v tomto ohľade vľíváť na neho.

„Veď v tej dedine staneš sa celým sedliakom!“ hovoril jeden a druhý dodával: „Škoda tvojich schopností a vedomostí. Tam v dedine hlivejú bez osohu a úžitku, a tu mohol by si sa vyšvihnúť na vysoký stupeň hodnosti. Lebo, uznajme si pravdu, nie veľký vyber máme výtečných a schopných mužov. Ale to ani ináčie byť nemôže, keď tí, čo vynikajú schopnosťami a umom, utahujú sa z poľa verejného účinkovania, aby len jich smrtonosný domáci pokoj nebol rušený! Láska k vlasti núti k činnosti a vlast, menovite teraz, potrebuje všetkých svojich synov, aby odklúdiť mohla, čo nahromadily mnohé roky nevole!“

„Tak je tak!“ ozval sa zase tretí, „kto teraz utahuje sa od činnosti, ten môže byť všetkým jinším, len nie pravým vlastencom. I mne bolo dobre žiť na dedovizni za čas nemeckého panstva. Ale teraz opustil som ju, aby moje slabé sily venoval službe vlasti!“

„A čo si urobil s majetkom? či ho z tato opatruješ?“ opýtal sa len tak, aby niečo riekol, Martin.

„Ešte i s tým mať starosti a trápenie? na to nemám času. Dal som všetko do prenájmu. Šalamún štvrtročne posielala mi arendu, a v tom ohlade nemám žiadnej práce. Čo mňa do toho, ako on tam hospodári? či má osoh lebo škodu? či mu ladovec zbije úrodu? alebo povodeň zaplaví lúky a osenie? to je jeho vec. Mojou je: štvrtročne brať tisíc zlatých a na ne napísať poisťenku!“

„Ej! priateľ môj, možno, že máš dobre, keď tak robíš. Ja by som nechcel tak hospodáriť. Svojou vlastnou usilovnosťou zvedadil a k rozkvetu dovedol som si po otcovi zdedený majetok; zväčšil som si znamenite dôchodky z neho. A teraz mal by som to dať do prenájmu, aby mi Izák vycical až posledný špič zeme, a po prejdetej arende vrátil majetok v stave, na ktorý i len pomysleť naplňuje ma horkosťou. Ostanem ja už len v svojej dedine, a vy tešte sa tu veselosťou vášho veľkomestského života!“

Ale priatelia nesúhlasili s týmto ráznym osvedčením. Odporúčali mu, aby si dobre rozvážil vec a nerobil proti vlastnému záujmu ako i proti záujmom vlasti. Teraz potrebné sú všetky sily; a keď už ináčie nechce, že

konečne môže i z Pešťbudína viesť svoje vzorné hospodárstvo.

„A stanúc sa tak na príklad odborným radcom v ministerstve orby, ak výtečné služby by si mohol preukázať drahej, za dvanásť rokov ťažko trápenej vlasti; akoby si mohol prispieť k jej rozkvetu. Ja ani najmenej nepochybujem, že keby si len slovíčko preriekol, ten úrad by si hneď dostal. Veď o tebe ide po krajine chýr, ako o vzornom hospodárovi, nuž kdeže by mohli najst k tomuto ministerstvu súcejšieho muža, nežli si ty. Ja sa s tebou ani rovnaf nemôžem, a som už tajomníkom pri ministerstve.“

Ale Martin nedal sa naviesť. Vrátil sa domov. Lenže už nie ten starý, bývalý Martin, ten v dome svojom, pri boku milej manželky a na lone majúc synčeka, svoj raj nachodiaci Martin. Myšlienky jeho čím dial tým viac a viac zaletúvaly do Pešťbudína. Neminulo dňa, žeby nebol porovnával tamejší život so svojím dedinským. A že pri tom porovnávaní vždy hlavné mesto obdržalo vrch, ktože za to môže! Často zadumal sa, a mrzutost nie zriedkavo zobrazovala sa na tvári jeho.

Pozorovala to Emilia, a i ona znepokojená bola. Ale v skromnosti svojej netrúfala sa opýtať manžela svojho na príčinu jeho nevrlosti. Vsemožne namáhala sa zo svojej strany, aby mu nezavdala ani najmenej príčiny k nevoli. Ale jej láska nebola už tak mohutná, aby vyrvala korene, ktoré púšťala v srdci Martinovom nespokojnosť s vlastným osudom.

Mínaly sa týždne, mínaly mesiace, ba miul sa takmer celý rok, a tá nespokojnosť, ktorej prvé púčiky už v stave boly podkopat základy domáceho šťastia, ustavične riasťala a zmáhala sa, tak že konečne Emilia odhodlala sa k rozhodnému kroku a určite žiadala od muža, aby jej udal príčinu tejto náhlejš a žalostnej zmeny.

Martin z počiatku všeliako vykrúcal, ale konečne soznal pravdu. „Mrzí ma,“ hovoril, „že všetko moje chválenie velmesta, jeho života, jeho zábav, nemá na teba ten dojem, aby si zatúžila po tom živote. To ma bolí, že sme odsúdení tu v tejto svetom opustenej, ba zabudutej diere, tráviť svoj mladý život.“

„Odpusť mužíčku! ale ja za to nemôžem. Moje srdce netúži po ničom jinšom, nežli po

láske tvojej, šťastí detí a spokojnosti. V tom záleží celý moj raj!“

„Ale ten môžeš mať i v Pešti, s tým jediným rozdielom, že tam krásnený bude neprestajnými utešenými premenami, keď tu usmrcuje a znešvaruje ho nudná jednotvárnosť.“

Milujúca manželka chcúc navrátiť spokojnosť manželovi, a tým i šťastie rodine, na mnohé naliehanie mužovo privohla ísť do Pešte bývať, ale predbežne len na jeden rok, po ktorom, jestli nesplnia sa jich nádeje a očakávania, vráta sa nazpät do svojej tichej dedinôčky.

Hej ale kto sa raz pustí do víru až k závratu hlučného veľkomestského života, ten nevyvotá sa tak ľahko z neho. Kto okúsi veľkomestské zábavy, tomu veru ani na um nepríde blaho pokoja v skromnej vesničke. Každý deň divadlá, výlety, plesy a hudby, a kto by to všetko mohol vypočítavať, to celkom ináčie viaže, nežli jednotvárnosť vonkova.

A tak sa stalo i s Emiliou. Zakúsila dosiaľ neznáme ovocia zábav a bezstarostlivého života, a navykla mu tak rýchle, že neminul ani celý štvrtrok a už ani len nepomyslela na svoju milú dedinku. A divno, obtočená súc neprestajne celými rojmi úslužných a lichotivých záletníkov, zabúdala i len pozorovať: či nevädne láska mužova ku nej! Spokojná bola, že jej zaopatril až zbytočný počet slúžobníctva, krásny veľkolepý byt, slovom: že dom viedol na veľkej nohe. On to držal za potrebné, aby poučinkoval na spoločnosť, v ktorej žil a ktorej pomocou ufaľ sa dosiahnuť vysoký úrad, a potom i na žienku, ktorú touto nádherou chcel získať pre život v hlavnom meste.

Takto v samých zábavách a rozkošiach minul pre Emiliu celý takmer rok. V domácnosti Martinovej neudala sa žiadna premena, všetko šlo podľa jeho žiadosti.

Keď ku koncu blížil sa rok, Martin dostal od svojho arendátora list. Izák mu oznamuje, že blíži sa doba buďto obnovenia alebo konečného vypovedania smluvy ohľadom prenájmu. Na to Martin v kole svojich veselých priateľov celkom pozabudol. Arendátor vy-

slovil ochotnosť i ďalej prevziať prenájem pri dosavadných podmienkach.

Martin myslel, že najlepšie bude, keď sám osobne vybere sa na panstvo. A zepamenuľ tento svoj úmysel v kole priateľov svojich.

„A ty sa ešte i s tým trápiš?“ opytuje sa ho ministeriálny tajomník.

„No a kto sa mi o to postará?“ odvetuje tou otázkou zadivený Martin.

„Na to sú dva spôsoby. Pover niektorého advokáta, a to je i v poriadku. Ja aspoň nedržím za primerané tvojmu postaveniu, aby si sám vybavoval podobné záležitosti, keď máš na výber k tomu súcích, oprávnených advokátov; alebo, a to je vari ešte lepší spôsob. Nasleduj príklad môj. Ja som s ním mnoho vyhral!“

„A ako?“

„Opýtaj sa len Silbersteina, a hneď zvieš. Mne arendátor platil štyri tisíc zlatých prenájmu, a teraz dostávam bez všetkej starosti desať tisíc!“

„Ale či je to možno?“ opytuje sa zadivený Martin; to by mu bolo niečo vítaného, lebo jeho domácnosť v Pešti vyžadovala značnejšie summy, nežli prenájem donášal. A už sa mňalo, čo si bol nahospodáril, kým nepoznal veľké mesto s jeho životom. Také znásobenie dôchodkov by mu veľmi vhod prišlo. Pomaly už počal pocitovať súrnu potrebu rozmnoženia dôchodkov svojich.

„Je to celkom prirodzené,“ ozval sa veľmi vychytený, menovite v kruhoch mladších statkárov, bankár Silberstein, „predajte celý majetok, všetky utržené peniaze vložte do bankárskeho závodu a máte poistený dvojnásobný dôchodok. Panstvo vám sotvy donáša 5—6 od sta; my platíme ale 12—14 od sta. To je to celé tajomstvo!“

„Že je tomu tak, môžem ťa ujsťiť z vlastnej skúsenosti!“ dotušoval pán tajomník, a i jini ozvali sa a ujsťľovali, že tým spôsobom veľmi značne rozmnožili dôchodky svoje.

Martin nerozmýšľal dlho, a na radu svojich priateľov poveril hneď Silbersteina, aby previedol predaj jeho majetku a utržené peniaze, aby bol laskavý prijať do svojho závodu. Silberstein uvolil sa previesť všetko, ačpráve, ako tvrdil, sám predaj nenie jeho

obyčajným zaneprázdnením, ale pánu Martinovi Smetanovskému k vôli, že i k tomu odhodlá sa.

Martinovi odľahlo. Zdvojnásobil týmto spôsobom dôchodky svoje, a tak v stave bol v dosavadnom nádhernom a skvostnom spôsobe viesť domácnosť svoju.

A Emilia? tá zachvátená vírom zábav a rozkoší, nepozorovala ničoho, ba ani len nemala času rozmýšľať o domácich pomeroch. Martin mlčal pred ňou, nie asnaď, akoby sa ostíchal prezradiť, že predal panstvo svoje, ale len preto, že by to vonkoncom nezodpovedalo pravidlám dobrého tónu, aby muž ženu svoju nepokojil rozhovorom o záležitostiach týkajúcich sa domácnosti. V meste jiným spôsobom zabávajú sa.

V deň výročný príchodu Martina s rodinou do Pešte predsa len nezdržal sa, aby neupozornil na to Emiliu svoju. Chcel ju poškádlit za tehďajší odpor jej proti presídleniu do Pešte.

Veru ten odpor bol úprimný, ale už zaniknul úplne, a vyhasla v jej duši túžba po domácom štastí v tichom vonkove. Veď ona i tu v tomto hluku dobre znala s láskou k Martinovi do súhlasu doviesť zábavy svojej. Práve strojila sa na prechádzku, keď Martin vnišiel do jej chyže.

„Nebudem ťa dlho baviť, anjel môj; vidím, že sa uberáš preč!“

„Áno,“ odvetila, milostným očkom svojim pozrúc na muža; „čakám len Ilku, aby sme šly spolu na promenádu, prisľúbila som jej to. Nemáš len nič proti tomu?“

„Oh nie! keby som mal len trochu viac času, sprevadil bych vás. Ale musím sa zriecť tohto štastia!“

„Škoda!“ sloví Emilia.

„No, prišiel som len na okamženie čosi ti povedať!“

„A to by bolo?“

„Veľmi vážna vec. Po pravde otázka, na ktorú neomylnne potrebujem tvoju odvetu!“

„Ako to vážne hovoríš, až si ma predesil. Nuž akože zneje tvoja otázka?“ hovorí sadnúť si k manželovi Emilia.

„Duša moja! či si nezapomenula, že dnes, práve dnes je tomu rok, čo sme my prišli do Pešte?“

„Už? a či je to možno?“ nedôverive opytuje sa, lebo jej tento len v samých rado-vankách prežitý rok minul sa ako krásny, milý sen.

„Veru už, anjel môj! a my, ako znáš, vybrali sme sa len na jeden rok.“

„Len?“ vzdychnúc vetí manželka.

„To bola tvoja žiadosť, a znáš, že ja zvyknul som sa jej koríť. No, čo myslíš: vrátíme sa nazpät do dediny a či ostaneme tu? — ale dlho nerozmýšľaj, lebo k tomu niet času!“

Ach, veď Emilia nepotrebovala ani dlho rozmýšľať, v tom ohlade bola ona na čistom. Emilia objala Martina kolo hrldla a vrúcne pobožkajúc ho, vetia jej usmievavé ústičká:

„Vari už len tu!“ Jej slová sprevádzal láskyplný pohľad na muža, aby prekazený bol nečakaný odpor z jeho strany.

„Nuž tedy tu!“ odvetil Martin. Vrelý bozk bol dôkazom, že obidvaja úplne súhlasili. O návratu do rodnej dediny nebolo viac reči.

* * *

Minuly celé roky a Martin so svojou rodinkou žil blažene v hlavnom meste. Silberstein riadne vyplácal mu úroky, a tie postačovali na zaokrytie všetkých potrebností. V ničom netrpel nedostatok. A to bolo príčinou, že pozabudol celkom na najhlavnejšiu pohnutku svojho presídlenia sa do Pešte, aby totižto uchádzal sa o úrad, primeraný svojim schopnostiam. Núdza ho netlačila, postavenie jeho bolo voľné, ničím nehatené, načo si vraj na krk uvaliť prácu a starosti, keď bez nich môže byť. Teraz nikto nepochyboval o jeho vlastenectve, trebárs i nezastával žiaden úrad. Ba práve schvalovali mnohí jeho vlasteneckú bezžiznosť, čo je vraj tým nápadnejšie, že i tí, čo nepotrebujú, driapu sa do úradov, a to nie z túžby po práci, ale len vraj o zásluhy, ale výlučne len o ten plat, ktorý bez práce dostávajú.

Dom jeho býval strediskom samostatných mužov, ktorí hrdí boli na svoju neodvislosť, nechcejúc ju za žiadne výhody opustiť.

Posledný rok bol síce trochu pokojnejší v jeho domácnosti, nežli predošlé. Ale za to radosť, pochodiaca z blaženosti rodinnej, nemenšila sa, lež radnej zmáhala. Veď šťastná jeho rodinka opäť rozmnožila sa o nového člena.

Tak prišiel 1873. rok. I tento rok je veľmi pamätný, ale žiaľ Bohu len zo zlých následkov. Veliké, nádherné budovy závratníctva rúcały sa ako z karát postavené domčeky pri najmenšom poviati vetrika, a to, čo ešte dnes skvelo a jasalo sa nádherou, zajtra už vialo sa v prachu biedy a núdze.

Do skvostne a okázalým prepychom vystrojenej chyže bytu svojho neobyčajne strmým krokom vstúpil Smetanský. Nejistým okom poobzerá sa do okola a vidí, že je samotný, že niet ani duše v blízkosti. Hodí klobúk nedbale, ba s rozhorčením na drahocenný znion, za ním nasledujú rukavice, on sám hodí sa do lenošky, až tá vo všetkých častiach zprašťala. Na tvári jeho zobrazujú sa všetky vášne a náruživosti. Hnev, zúfalstvo, vztek, pomstychtivosť, zlosť, a hneď zase malomyslnosť, bázeň a strach tak zamienajú sa, ako keď umelec predstavuje hry bariev meniacich sa neprestajne pred omámeným okom diváka. Zaškrypí zubami, zatne pästou, smeje sa, ale smiech ten podobá sa všetkemu jinšiemu, len nie radostnému smiechu, blaženost pocitujúceho človeka. Vstane, niekoľkokrát prejde strmo po chyži a zastane. Prsá nadýmajú sa, akoby ohromným bôlom, a ústa kréovite sťahujú sa, akoby nechceli dopriať obľahčenia útrobnému lomcujúcemu zápasu, keď by on slovami hnal sa na vonok. Ach, a ten zrak. To pekné, živé oko Martinovo zlomené a obtočené nič dobrého neveštiacimi mrakami. Ó jiste, jiste potkalo ho ohromné nešťastie, ktoré v stave je podlomíť i koreň jeho bytia. Nepripraveného zachvátila pohroma, zlomila silu duše a neschopného urobila k odrazeniu hrúzu a záhubu donášajúceho nebezpečia. A čo je človek bez vôle a ducha? nevolná lútko, s ktorou zahrávajú vášne, vystavená ľubovôli náruživosti, metaná hneď sem, hneď tam bez cieľa a povedomia slepou náhodou a pozbaivená pevnej pody, na ktorej by si zastaf mohla. So ztratom dôvery vo vlastnú silu ztratí i možnosť ochránenia sa.

Takým bol asi Martin Smetanský. Po dlhej, dlhej chvíly vyrazily ústa dve osudné slovíčka, akoby v nich obsažené bolo celé jeho bytie. Dve slová, ale jich obsah tak ohromný, že troskotal blaženosť celej rodiny; že hrozil záhubou života Martinovi.

„Na mizine!“ A rukou zastrel oči, aby nevidel tie dôkazy dobremajúcnosti, ktoré obťacaly ho, aby nevidel tú zo všetkého šklabiacu sa satyru na neho; hľa tie sochy, to náradie, tie obrazy a zrkadlá, to všetko, všetko hlása majetnosť, bohatstvo, a on v skutku „žobrák, na mizinu dovedený!“

Ako to možno? Smetanský tak bohatý a na mizine? ktoby to uveril?

Každý, kto zná cesty závratníctva. Silberstein ušiel do Ameriky, keď bankrotoval; celý majetok Smetanského padnul do nenasytného pažeráka jeho. Akoby kliešťami svieralo mu srdce, keď pomyslel na milú lúbeznú ženu; keď pomyslel na drobné, drahé dietky svoje. Ako jej pozre do očí, ako tieto privinie ku srdcu? nemožno! nemožno! ozývalo sa čosi v ňom. Skončené úcty tvoje. Dokonané dielo. A myšlienka samovraždy prebehla mysľou jeho.

Strašná myšlienka! ktorá jako hroznejš obťocí človeka, pomaly, ale neprestajne väčšou a väčšou silou, a nevypustí ho viac z usmrcujúceho objatia svojho. V nej sústrednia sa všetky sily, tela i duše, tam to ochromené klesá, táto utratiac pružnosť a samostatnosť podlieha svobodnú völu z koreňov podlamujúcej moci, neschopná je i len pomyslenia na možnosť vysvobodenia sa z jistú smrť nesúceho objatia.

Nevolná ruka siaha už po záhubonosnej zbroji, len malé, krátke okamženie ešte, a —

„Pre Boha, Martin! čo robíš?“ volá hlasom zúfalstva manželka, i vrhá sa do ramena jeho. Bezvöladná ruka jeho klesá, a za ňou kloní sa i hlava na buracajúce prsá. Tak nepohnute sedí, ani zraku nedvíha, ani ústa nehovoria. On mlčí. A jeho mlčanlivosť stupňuje obavy manželkine.

Hrozné okamženie! Ona ho nechápe, neponíma v celej hrúze; ona nezná, o čo vlastne jedná sa. Ale jakýsi tajný hlas hovorí jej, že je mnoho, ba všetko na väzke.

„Ty mlčíš? nepozoruješ, že klesám strachom? Či vystrájaš žarty? Oj nie! nie! to je nemožno, veď by to strašné žarty byly. Hovor, hovor! pre milosrdenstvo Božie! mlčanlivosť tvoja ma usmrť!“

Ale Martin ešte vždy mlčí; ešte nezmužil sa k pohľadu na milujúcu ho ženu, na matku jeho zdarných dietok. Ale nie je to už zúfalstvo, ktoré ho zaujíma, je to stud, ktorý mu nedovoľuje pozdvihnúť zrak a upreť ho na tú, ktorú tak ľahkomyselne chcel opustiť.

Na jej súrne naliehanie konečne vyrozprával jej všetko. Všetko, a odokryl pred ňou prepast, ktorá proti nim otvára svoj nenasytý pažerák. Uznal, že nevidiac možnosti zachránenia sa, chcel koniec urobiť svojim utrpeniam; a že ho do zúfalstva hnala menovite neschopnosť zachránenia svojej rodiny.

Keď mu ale Emilia tak dôkladnými dôvodami prednášala, že nie ztrata majetku; že nie nutnosť zreknutia sa veľkomestského života, ale jeho smrť bola by tou najväčšou pohromou, ktorá jich zachvátiť mohla, tu až zima prebehla telom jeho, a on pocítil hriechnosť zamýšľaného kroku.

„Ty muž! obohacený schopnosťami, umom, a ty netrúfaš pustiť sa v zápas života, a mňa slabú ženu s útlými dieťkami predsa bez pomoci, bez podpory chcel by si vystaviť víru sveta? Nie, Martin môj drahý! zúfalosť tvoja bola len okamžitá slabosť. Dozajista si ani len nepomyslel na následky. Ja znám ta lepšie, nežli ty sám seba poznáš. A presvedčená som úplne, že napneš všetky svoje sily, a dvojnásobnou usilovnosťou pracovať budeš, aby si zachránil deti svoje, keď i potkala nás neočakávaná pohroma. Teraz tu čas, aby si sa uchádzal o úrad, ktorý dozajista dostaneš, a všetko bude dobre!“

„Úrad?“ odvetuje slabým hlasom Smetanský. „Nie, duša drahá, o úrad sa viac uchádzať nebudem, nemôžem. Veď by to bolo, ako bych o almužnu prosil! A to ani ty žiadať nebudeš!“

„Pôjdeme tedy späť na dedinu!“

„Na dedinu? — ach! veď ty nevieš, že

som ju predal a peniaze za ňu dostaté sveril Silbersteinovi. Nemáme viac kde hlavu skloniť, nič svojho, nič vlastného! A tu zostať tiež nemôžeme!“ horekoval Martin.

„Nuž tak vezmeme do árendy nejaký majetok, ako jini, a budeme hospodáriť,“ pokračuje Emilia, všemožne usilujúc sa ukryť porážajúci dojem, ktorý na ňu urobila zpráva o predanom panstve. Vystrihala sa úsilne, aby ani len hlasom nedala na javo, akoby mužovi svojmu zamýšľala vyhadzovať na oči ľahkomyselné, nerozvažité pokračovanie. Tušila, žeby to ešte zhoršiť mohlo stav vecí.

„Pravda! ale i k tomu treba peňazí. A ja nemám žiadnych. Neznám, či z rozpredaju náradia utrížime toľko, čo bude treba na zaplatenie dlžôb, ktoré som vyzdvihol na účet úrokov, ktoré mi Silberstein už zajtrá mal vyplatiť!“

Krásnym čielkom mladej panej preletel jakýsi bólny tieň, ale okamžite zmiznul, a ona akoby nič s vyjasneným čelom pokračovala:

„Zapomínaš, muž môj drahý, že ja mám,ďaka tvojej štedrosti, klenóty a šperky —“

„I o tie ja mám pripraviť?“ volá Martin.

„Pripraviť? nie, ale jich upotrebiť. A konečne načo sú mi? nosiť jich nebudem. A nám v našich okolnostach mŕtvych pokladov nenačím. Tie predáme, a — Boh pomôže!“

„Ty si môj anjel strážca! a ja som si netrúfal zarmútiť ňu návrhom, aby sme opustili Pešť, v ktorej si tak šťastná bola!“

„Bez teba niet pre mňa šťastia!“ odvetuje ona.

„Ďaka,ďaka ti, dobrá duša! Boh daj, aby sa stal teba hodným!“ zvolal Smetanský, objímajúc vrelo žienku svoju. Navracaly sa sily tela i pružnosť duše. A ako Emilia chcela, tak stalo sa.

Martin Smetanský vlastnou usilovnosťou a sporivosťou nahradil už rodine svojej utrpené ztráty, a je majetným, šťastným človekom. A čelo jeho opäť jasné, nezamračí sa, len keď mu niekto zpomne veľkomestský život. Áno, ten tak u neho, ako i u Emilie vyhostený je navždy, ešte len i z myšlienok!

Slovákom k novému roku.

Nový rok je tu, — a čo sa líbi,
Tisne si ruky na vzájom vrele,
A vinš s nádejou pekne sa snúbi,
A srdciam pri tom tak je vesele!
Tu je i mne hej, národ môj drahý,
Tebe zaželať, povinnosť svatá;
Mne, ktorý žítia v Tebe mám vlahy,
Jemuž je láska k Tebe podstata,
Bez nejš by v sebe nepoznal seba,
Bez nejš by jiným stal sa v osobe!
— Ja nemal bych Ti priat'tedy neba
V tejto nových zas nádejí dobe?!
Šťastie si ľudia na vzájom prajú,
Prajné náhody slepej obraty,
Úbohé šťastie roztrhať majú,
Ak je poslušné, nieto mu rady...
Nie, dač lepšieho, národ môj, Tebe
Chcem blahoželať, čo by trvalo,
Čo by okamih nevlastnil seba,
Čo by nie šťastie dalo a vzalo!

Bo kto Ti blaho šťastím zplodené
Dopraje len, ten zle Tebe radí,
Slovensko môže ten síe ztlačené
Lúbiť — ale nie na všetky pády!!
Nie, národ nesmie čakať na šťastie,
Aby účastným stal sa raz slávy;
Jemu v sámsebe kvet blaha rastie,
On ho vyvinie, abo zadlávi!
Ak vie o sebe a svojej síle,
Tak ho vyvinie, ak nie, zadusí;
Rozum mu treba, nie šťastné chvíle,
Bo keď toho má — blaho prísť musí!
A to je, ľud môj, čo Ti syn praje
V čas dobropraní vo mene Páne;
A keď Ti tým aj nezkvitnú Máje,
On Ti to predsa priat' neprestane.
Ó, počuj hlas ten, a prijmi vďačne
Každý v národe bratu i sestru, —
A minie starý — nový sa začne
Rok slávy nový — rok bez Silvestra.

G. Čakovský.

Duma.

Javorina moja,
Javorinka sivá,
Hoj o tebe neraz
Ztíesnená hrud' sníva.
Hrud' ztíesnená sníva
A plače — a stoná,
Keď z tvojích stráň zriem tie
Mrtvé brehy Hrona.
Hľa, — páčte k Váhu len —
Ach, zmierna mi duša, —
Jak v smútku putuje
Ta k hrobu Matúša!
Tam hľa dcéra jeho
Plynie k hradbám zticha,
K nim nežne sa túliac
„Nitra milá“ — vzdychá.
Z sňaznej tvojej holy
Hladím ta — ta dole
Zrakom kalným hen na
Rozhanovské pole.

Od západu desnú
Slúcham borín vravu:
Tie oplakávajú
Zas Velkú Moravu.
V snách desných zidem dol'
Zpod tej tvojej holy,
A pri tom ma neraz
Hlavička zabolí:
Hlavička zabolí,
Srdce žiaľom puká,
A slza mi oko
K plaču len ponúka.
K plaču núka, keď zriem
Krásne tvoje svety,
V nevolý v nich žiž ti,
Ujarmené deti.
Hoj, či rozbrieždi sa
Nad tvojím temenom? —
A či budú svojim
Ešte zvať sa menom? —

Ach, krásne to svety
U tej tvojej päty:
Či sa rod jích už raz
Ku činu posväti?! —

Cyrrill Gallay.

Tŕnistá cesta života.

Poviedka.

(Dokončenie.)

II.

Minulo niekoľko týždňov a prišla nedela, v ktorú Apollonia, proti svojej obyčaji, nešla do kostola. Doma zostanúc, ačpráve dvojnásobnou slavnosťou bol pre ňu tento deň, nemohla sa zdržať, žeby nebola účasť vzala na prácach, ktoré sa okolo domu konaly. Ale čoho sa dotkla, to všetko akýsi lesk dostávalo od jej rúk, a rozmar, veselost chytala sa v domácnosti aj ostatných.

Matka žartovala s ňou, prekárala ju a narážky robila na príčinu jej veselosti. Ale Apollonia dnes nedala sa zmýliť. Matkine narážky, podľa toho, ako zodpovedaly jej nálade, alebo ešte sama podopľňovala, alebo jim ihrave iný smer dala. Potom obšírne, ale živo, duchapľne, ujala sa vyprávať matke, ako bude zabávať popoludní Justina. Ani čoby s ním samým obcovala, tak plasticky predkladala, čo robila pred poludním, v ktorú hodinu aké dojmy hýbaly jej srdcom. A keď sa dotýčene seba už dosť nahrkútala, vtipným obratom prešla na to, ako sa ho bude vypytovať na jeho myšlienky a dojmy.

Justin prišiel a Apollonia osladila mu i pozostatky udalostami nedávnej minulosti zapríčinených starostí.

Potom zase minul sa týždeň a nastala druhá nedela, v ktorú Apollonia mala príčinu neísť do kostola.

Dve nedele, dva významné dni to pre jích život!

Ale ako dosť dlhý je to čas, ktorý od jednej nedele do druhej počítujeme, tak dlhý, aspoň k odohratiu jednej udalosti dosť dlhým bol i ten, ktorý od tejto druhej do tretej nedele mal uplynúť.

Prešli štyri dni, bez toho, žeby Apollonia bola mala príčinu zamračiť svoje jasné čelo. Piateho dňa, v predpoludňajších hodinách, Justin doma bol zamestknaný. Zrazu klope sa mu na dvere, on privolil k vstúpeniu, ale človek, ktorý postavil sa mu v izbe, väčšmi ho prekvapil, než jakýkoľvek zjav, jakkolvek hrozná prípadnosť života.

„Nečakal si ma; som ti iste nemilým,“ slovil vstúpivší akýmsi protivným prízvukom.

Justin premohol svoje prekvapenie, vstal a bez rozpakov šiel mu v ústrety, bratrancovi to svojmu, po ňomž, keď súdobne bol za mrtvého vyhlásený, zdedil on tento dom i s ostatným dosť pekným imaním.

Srdečne ho privítal, lebo, ač v samom prvom okamžení zobrazilo sa mu desné jeho položenie, pri šlachetnosti srdca radosť, úprimná radosť to bola, čo nad návratom ztrateného bratranca cítil. Ale celé vzozrenie tohto človeka, odpornost výrazu, ktorým už svoje prvé slová sprevádzal, otrávil mu túto radosť.

„Ty nesmieš mi nemilým byť,“ končil svoju, z prvu úprimnú reč, pri čom už dodal aj náter istej horkosti, nakoľko to na tamtoho vyjadrenie bolo odpoveďou. „Ešte dnes zariadim vec, abys' už zajtrá vstúpil mohol do svojho práva.“

Na druhý deň ráno o vražde rozprávalo sa po meste.

Karla Norberta, ktorý po viacročnom túlaní sa po svete práve navrátil sa domov, zavraždeného našli v izbe hostinca, v ňomž sa bol ubytoval.

Komu záležalo na tom, aby tento už raz za mrtvého vyhlásený človek odpravený bol zo sveta?

Bratrancovi jeho, Justinovi.

Spolu so zvesťou, že je tamten násilne usmrtený, rozprávalo sa i o chytení a uväznení Justinovom. A to v deň pred treťou nedelou! . . . Úbohá Apollonia! Nešťastný mladý človek! Čo sa to stalo s tvojim usmievaným pohľadom, s tvojou anjelsky jasnou tvárou, dievčino drahá? Jedno zavanutie už či studeného či horúceho vetra nemôže barvy zbaviť útlu ružovú kvetinu; teba nielen výrazu tváre zbavil, lež porazil ňa jeden zvuk zvesti. Ah, a vrahovou nevestou byť!!

Vrahovou nevestou? Justin pri pojednávaní svojej trestnej záležitosti svojho vrstovníka, svojho najlepšieho priateľa postavil si

za obhájcu. Aká to príležitosť pre priateľa k dokázaniu vrúcnosti; aká to príležitosť pre mladého pravotára k dokázaniu schopnosti! Prítomné obecenstvo hlboko bolo dojaté rečou, ktorú k svojej obrane sám obžalovaný povedal, a keď obhájca jal sa hovoriť a dokončil svoju dôvodov plnú, presvedčujúcu a vrúcu reč, v hustých, nabitých radoch pripusteného obecenstva nebolo suchého oka. Ale chladní mužovia zákona a v literách složenej pravdy vyriekli „vianý.“ Obťažujúca okolnosť, ktorá na zvest vraždy aj pred verejnosťou na neho poukázala čo na vraha, nemožným činila Justinovo osvobodenie.

Tri roky väzenia!

Za tri roky ošumie prichystané svadobné rúcho tvoje, panička Apollonia.

III.

Ťažké, trapné sú to myšlienky, čo medzi zavrenými štyrmi stenami povstávajú v hlave. Štyri steny a zámka dverí tlačia rozpálenú hlavu, až zobudia sa myšlienky, ktoré dost ľahko otráviť môžu korene života.

Deň za dňom, jeden mesiac po druhom uchodily už Justinovi vo väzení; ale každý nový deň, každé nové okamženie dlhším, nekonečnejším bolo mu od predošlého, čo deň väčší tlačily ho zatvorené dvere na mysl, povetrie temnice na hrudi. Život mu pravda i na svobode dost trpkostí bol nadelil; jedno sklamanie po druhom sotieralo mu v myšli sny, v srdci túžby. Ale v oku so svitom blaha, v duši s novými nádejami práve zastať mal na rozhraní svojho života, na rozhraní, kde omladnutý bol by zase vyobjímal celý svet. A tu praskne nad ním z čista-jasna, zostane zničeným prv akoby sa z pamätať bol mohol.

Čo teraz? V spoločnosti vyrhele ľudskej, zločincov, vrahov, i sám s pečatou vraha na čele vidí a zksuje hrúzu svojho osudu. Ztratený život, ztratený človek, ztratené všetko.

Cíti, že keďby mu jedna lúč bola mohla vniknúť do tejto fyzickej a duševnej tmy, bolo by mu aspoň trpeť, k smrti sa pripravovať ulahčeno. Ale ztratené všetko. Chytili, zatkli ho, bez toho, žeby povedať bol mohol: „Apollonia, ty pred svetom, aspoň kým ti to nezabudne, vrahovou nevestou oštanješ; ale ne-

zatrať ma, maj aspoň útrpnosti so mnou!“ Taktó nepozostalo mu žiadnej útechy. Potupu, ktorú zvalil jej na hlavu, ona mu neodpustí.

Pominul z dlhých okamžení, z dlhých dní, z dlhých týždňov pozostávajúci rok, a nešťastný väzeň otupel na duchu. Beznádejnosť života ho viac nebolela, horúcich citov, páličivých myšlienok viac neznal. S čím ešte zápasil, to bolo zhnusenie života.

„Čo máte na mne ľutovať,“ hovoril k dozorcovi väzenia, ktorý z útrpnosti k nešťastnému mladému mužovi často púšťal sa s ním do rozmluvy. „Boly časy, kde požehnával som vás za každý dobroprajný pohľad; teraz útrpnosť a akýkoľvek šlachetný cit, nemá u mňa ceny.“

V styku so zločincami svoj útlocit predsa zachovavší dozorca pokrútil hlavou.

„Mňa viac nič neteší na svete, nemám smyslu k ničomu,“ pokračoval väzeň. „Keď by ale videl, že útvar, ktorý človekom nazývame, je dokonalejší, vtedy, čo by pre mňa práve všetko bolo ztratené, čo by v žalári alebo medzi ľuďmi potupený, zničený mal vláčiť svoj biedny život, so ztratením všetkého nezbudnni by som citu, ktorý snáď po dlhom čase, ale predsa mohol by ma ešte oživiť. No človek je biedny; on nemá stáleho, trvalého citu!“

Dozorca mu protimľuvil a Justin pokračoval:

„Pozrite na mňa. Čo som? Trup, bez citu, bez ducha. Nuž a ja som vari tiež ten samý človek, o jakom ste sa zmienili; áno vedel som horeť za veľiké ciele väčšími, než mnohí spolu z toho človečenstva. Ale, či by sa bol mohol stať týmto bezcitným trupom, keď som len o niečo dokonalejším tvorom.“

Zvesil hlavu a zamľčal sa.

Po chvíľke oživily mu zomdlené oči, prenikavo uprel jich na dozorcovu a pohnutým hlasom slovil:

„Veď ste snáď tiež milovali, preto zbytočné bolo by vyprávať vám o mojej láske. Po mnohých sklamaniach táto láska sľubovala mi nový, blažený život; ja veril som, že pomer ten, základ tento môjho blaha je večným: teraz však — teraz po roku — — veď ma vidíte a počujete! . . .“

Táto láska ztratila sa z môjho srdca, už iba v pamäti má miesta," dodal s ladovým výrazom tváre.

Vianočné sviatky sú najveľbejšou slavnosťou kresťanského sveta. Ani materialistické snaženie novšej doby nemohlo sotret ducha povznášajúci lesk týchto slavností. Už predvianočné týždne pripravujú myseľ kresťana, aby vnímavjšou stala sa mu duša v onen veľký deň narodenia Syna Božieho. Adventné ranné pobožnosti v kostoloch rovne velebný vstup tvoria k blížiacim sa slavnostiam . . .

Ešte za tmy vyšlo sa ráno z kostola. Svetlá vyhášajúci kostolný sluh, keď práve na poslednú sviecu siahal rukou, vzdychom upozornený bol na pod obrazom Ukrižovaného klačiaca postavu. Lúč poslednej sviečky jej práve na tvár dopadala. Služobníkovi chrámu zmeravela ruka, dych sa mu zastavil, a na miesto toho, žeby po svetle bol siahal, tichúčko zišiel zo schodíkov a na prstoch ťahal sa ku dverám.

Pod obrazom klačiaca neznala, či vôkol nej deje sa niečo. Čierne jej šaty, ku križu obrátené oči bladej, meravej, jedine citom vskrúsenosti oživovanej tváre, so slabým svetielkom jedinkého plameňa, ozaj do chrámu božieho súci obraz tvorily. Bohočlovek z križa, tak sa zdalo, hľadá na ňu s výrazom lásky, ktorej človečenstvo učiac, zomrel.

Pri mihotaní svetielka tak sa zdalo, že pohla sa perna Spasiteľa a zašeptala: „Vstaň, dcéro, Bôh smiloval sa.“

„Vstaňte, panička, s dnešným dňom je koniec vášmu utrpeniu!“ ozval sa hlas v bezprostrednej jej blízkosti.

Deva strhla sa. Pred ňou stál človek, ktorého kedysi akoby bola videla, lenže strážnejšieho, nie s týmto smierlivým, pokorným výrazom oka.

„Pokoja hladajúce blúdeвам, keď ma svedomie začne prenasledovať. Z miest Bohu ďalekých obrátim sa potom aj k mestám posvätným, tak ako sa to teraz stalo.“

Vzal devu za ruku a útlotitne pokračoval:

„Panička, ja vám to zvestujem, za čo aj teraz tak vrúcne modlily ste sa. Norbertovi navrátená bude svoboda i česť!“

„Pane!“ složila pred ním Apollonia ruky.

„Áno, lebo — nelakajte sa — ja som vrahom, na miesto ktorého on odsúdený bol. Ničomník, ktorého som zo sveta zniesol, pred rokami ušiel mojej spravodlivej pomste, až teraz, keď už myslel, že som ja pod jeho pekelnou ranou zhybnul alebo snáď otupel, vrátil sa mi pod nôž, ktorý aj nemeškal som mu hneď do srdca omočiť. Tak sladká bola to pomsta, že svedomie nikdy nebolo by sa mi ozvalo, keď následkom zvláštnych okolností nestane sa za mňa nevinný obeťou. Ale Norberta odsúdili, vy obliekli ste toto rúcho a ja musel som vás vidieť každý deň.“

Apollonia nemohla premôcť svoje pohnutie, urobila pohyb, akoby utekať chcela.

„Idte, panička, pokojne domov. Ja ešte dnes ohlásim sa u súdu a vereneč vás vráti sa. Aby ste ubezpečenou boli — moje meno.“ S tým podal jej navštívenku.

Deva ešte raz pozrela mu do očí a vidiac v nich žiarivý týmto rozhodnutím navrátený pokoj duše, neutekala preč, lež klakla, složila ruky a s vrúcnosťou v žiali svojcm navyklou dobrorečila Hospodinu.

Nahly, sklonily sa kolená aj mužovi. Modlil sa sám za seba, pozerajúc na devu s vrúcnyim želaním, aby sa aj ona modlila za neho.

Justína prežitú utrpenia neurobily fatalistom. Nazval to trnistou cestou svojho života, a neraz žartovne vyprával svojej Apollonii, jak podivne účinkovalo na neho povetrie žalára.

Jaroš.

Silvester.

1879 ³¹/₁₂ 1880.

Kráľ (na tróne).

Nastalo pre mňa vážne okamženie:
Kráľovská moja povinnosť mňa núti
Povolať dvor svoj v slávne shromaždenie,

Lebo čas letí na rýchlej peruti — —
Ja verným srdcom verne som vládáril.
Poďte a berte účasť z mojej ruky:

Ja radosťami ľudstvo som obdaril
I vrhal časom naň biedy a muky.
Tá berla moja slávu rozdávala,
Lež i pohana bola horkým darom,
Tak veľel osud — nie to vina kráľa,
Že v týchto časoch zle byť pohlavárom!

Satyr.

Aj, aj! ja inšie čítam v jeho tvári:
Tie mreha časy robia pohlavári!

Král.

A preto dvoru môjho veľikáni
Rozložte včel vám sverené úlohy,
Nech sa následník môj ľahšie vymaní
Z ťažkostí, ktoré hádzal mi pod nohy
Ťažký osud a Boha ťažká kara!

Satyr.

Každý čert sa na Boha vyhovára;
Keď mu pohorí zápražka v kuchyni,
Osud a Bôh má niesť i tohto viny.

Večnosť (pradúc).

Ja som Večnosť, večne žijem,
Niet mi konca, niet počiatku,
Pilnou rukou pradiem nitky
Na časovom kolovrátku.
A keď sa na chvíľku malú
Odrhne aj nitka hladká,
Moje večné ústa spoja
Čo prervalo chvíľa krátka.
Ja som Večnosť, nemám medzí,
Zhynie svet, jak povstal celý,
Moje oči smrť neuzrú
Jak povstanie nevidely.
Ja som Večnosť, nemám cieľa,
Duša moja je: trvanie,
Všetko zhynie, všetko zmizne,
Len ja neznám umieranie!
Dupaj nôžka neustále,
Vrť sa časov kolovrátku,
Ja som Večnosť, večne žijem,
Niet mi konca, niet počiatku!!

Satyr.

Jedno už nechápem, na moj' dušu milú:
Že táto osoba nemá dlhú chvíľu!!

Klío.

Čo sa vo svete deje, to ja píšem,
Ach a tak málo dobrého sa deje!
Celé bachanty bôľami zapíšem,
V nich celé strany: sklamané nádeje,
Krev a pohromy, zášte, utrpenie —
To riadky mojej zapísanej knihy,
Tu slzy sirôt — tam biedy upenie,
A riedke, riedke šťastia okamihy.
A keď sa najde junák spiežopríľbý,

Čo mocnou rukou národy vymaní,
Ach, len na chvíľu pretrhnú sa kvilby,
Ach, len na polo zaceľujú rany!
Každý rok márne nádej pochovávam,
Že už raz svitne pokoj a blaženstvo!
Lež i tá stránka, ktorú dokonávam,
V slzách a biede našla človečenstvo.
Keď tak prebelnem napísané riadky,
Čože sa mojím mútnym zrakom zjaví?
Nespravodlivosť, krivda, podlé hádky,
Živlov zúrenie a život bez slávy!
Hlad sa natiska v úrodne chotáre,
A neúrodne: pustnú, vymierajú,
A pri tom hlupci v rozhorčenom sváre
I reč materskú deťom odbierajú.
Beda! do žľei pero zmáčať nutno,
Trasie sa ruka, v očiach sa mi mení,
Srdce mi búcha v rozjatrení smutno,
Obličaj horí v zúrivom rumení!!

Satyr.

Verte mi, ľudia, táto vždycky hreší,
Všetko ju smúti, nič ju nepoteší,
Ona až dotiaľ žialné robí kriky,
Až padať budú z neba mädoovníky.
Mne sa zdá veľmi, Músa historie
Skoro sa zmení v babu histerie!

Král.

Vojna a pokoj, tu u môjho trónu,
Prehovorteže slovo mi k pochvale,
Nezľakol som sa meča a kanónu,
A predsa cáril mier po svete stále!

Mier.

Mňa si, ó kráľu, veru neurazil,
Trmal som cez rok halúzku palmovú!
Ach, tys' vo mieru veru viac pokazil
Jako Mars, krytý v prilbu ocelovú!
Smutný je mieru veniec kolo hlavy,
Keď prv blýskavý junák nezvífazi,
Beda pokoju bez príčiny slávy,
Beda pokoju v otrockej refazi!

Vojna.

Nezúril som ja ten rok šírym svetom,
Ale meč kul sa, lialy sa kanóny —
Jaká to bieda, keď pod bajonetom
Hlivejú darmo vojska milliony.
Čože sú moje vojská pre parádu?
Aby plnily lenivé kasárne,
Načo pod pušky hnať tú vrstvu mladú,
Nech sa pod jarmom roboty zostarne!
Hurrah! do boja, za čo, všetko jedno,
Len bojom zmladne človečenstvo biedno!

Satyr.

To je zurvalec! On by bil sa večne,
A predsa dvorí tamo tejto slečne!

Lebo by chudák nemal sa zač napit,
Keby mu pokoj nechcel cechu platiť!

Král.

Nevolaj k boju! Smutné jeho sledy:
Potoky krve, v kopách mrtvé telá,
Povedz nám, Večnosť, kedy naposledy
Poslednia guľa povyleti z dela?

Večnosť.

Ja som Večnosť, večne žijem,
Niet mi konca, niet počiatku,
Pilnou rukou pradiem nitku
Na časovom kolovrátku,
Ja prežijem všetky vojny,
Práve v tej osudnej chvíli,
V ktorej už muž predposlední
Mrtvý klesne do mohyly!
Potom mier a pokoj stály
Všehomír ten popreniká,
Lebo už ten chlap ostatný
Nebude mať — protivníka!
Ja som Večnosť, večne žijem,
Niet mi konca, niet počiatku,
Pilnou rukou pradiem nitku
Na časovom kolovrátku!

Satyr.

Ach, jako zohala Večnosť táto strojná —
Jak zostane tomu posledniemu žena,
Bude zase vojna!

Klio.

Aj, Pane, mladík krásnorostlý fahá,
Vila mu z prava a Rusálka z ľava!

Satyr.

Hah! to rok nový, on za berlou siahá.
Servus! Nikto rád trón nezanecháva,
Na ňom tak sladko v blesku a krasote,
U stupňov ľudstvo poslušné sa korí
Večne v trápení, znoji a robote —
Vy ale v zlate, purpure, mramori!
A preto Satyr teší sa a plesá,
Keď aj Vám klopu na prsty nebesá!!

Král.

Nuž s Bohom, berlo, koruno i tróne,
Ta ku Večnosti, ona ma pochová!

Satyr.

Len ta sa, hriešnik, nikto nezastone
Za tebou, keď fa mrákava hrobová
Skrýje na večnosť. Nech čert vezme vládu,
Keď pod ňou mreme od zimy a hladu!

Rusálka (pride).

Oznamujem vám príchod svojho pána,
Rúčka sa hodín ku dvanástej blíži.

Satyr.

Vypukla kríza, kurs bursy sa níži!

Rusálka.

A preto som k vám s rozkazom poslaná:
Keď nožnicami pretnem nitku času,
Holdujte všetci v poddanskej vernosti,
A ty, starý kráľ, počuj môjho hlasu
A ber sa rýchlo tam k matke Večnosti!

Vila (rýchlo pribehne).

Povstaňte! za mnou krása veličenstva
V tmavej sa noci veľkolepe rodí,
Traste sa, zhubní kati človečenstva,
Tešte sa plesom týrané národy!

Satyr.

Pomali Vila, tak rok na tom mieste
Všeličo nový rôčik nasľuboval, —
A teraz — už je na poslednej ceste
A predsa sľuby svoje nezachoval!

Rusálka (slavnostne).

Šumejú časy rýchlosťou veternou,
Minúťou sú jim rokov milliony,
Dejiny ľudstva bodkou malichernou,
Snom okamahu stvorenstva Acony!

(Pristúpi k Večnosti a rozstrihne niť na kolovrátku.
Počne biť 12. hodina.)

Nový kráľ (zjaví sa s prvým udretím z ľava, Vila
a Rusálka obstanú ho z prava a ľava).

Starý kráľ (sostupuje z trónu).

Konec už panstva mojeho, ó brate,
Zanechávam ti už hodnosť kráľová,
Tu máš trón, berlu i korunu v zlate —
Večnosť, rozprestri rúšku mi hrobovú.
(Odvzdáva berlu a korunu.)

Klio (obráti list).

Zas prázdny listok! Čím ho zapísať!?

Satyr.

Počkaj, rieknú ti časom diplomati.

Večnosť (medzi tým stane, chyti kráľa za ruku
a odvedie ho v pravo. Sadne a pokračuje v pradení).

Nový kráľ (stúpa vedený Vilou a Rusálkou na trón.
Sadne, v tom udre posledný raz).

Satyr (hlasno).

Zomrel kráľ starý, než žije kráľ nový,
Aj ten dá látky dosti — Satyrovi!

Nový kráľ.

Otváram novú desatinu času,
Devätnásť kráľov, a zmizne stolieťe;
Ľudstvo, počúvaj závažného hlasu,
Lebo neposluch v hlbínu fa zmetie!

Ľudstvo počúvaj a uvažuj roky
 Ony preletia rýchlo ponad hlavu,
 Beda, keď cieľ ťa nevedie vysoký,
 Keď zapovrhneš čistotu a slávu!
 Nech táto Klio blahé zvesti značí,
 Nech táto Vojna za právo meč ťahá,
 Nech tento Mier len svobodenku zračí,
 Národnú voľnosť, čo každému drahá!
 Potom nech Večnosť hladké niti pradié,
 Nech sa radostné rozšíria ozony;
 Že našlo šťastie pokolenia mladé,
 Že v spokojnosti žijú milliony!

Satyr.

Tento nový kráľ veru k srdcu vraví,
 Sám Satyr stane pod jeho zástavy.

Večnosť.

Ja som Večnosť, večne žijem,
 Niet mi konca, niet počiatku,
 Pilnou rukou pradiem nitky
 Na časovom kolovrátku —
 Mňa nemýlia dni a roky,
 Aj keď shynú všetky svety
 Ja pretrvám i hynutie
 I ten čas, čo rýchlo letí!
 Dupaj nózka neustále
 Vrt sa časov kolovrátku

Ja som Večnosť, večne žijem
 Niet mi konca, niet počiatku!

Vojna.

Prisahám na svoju oprílbenú hlavu,
 Že potiahnem meč len za právo a slávu,
 A keď pustím ľudstvu ocelou aj žily,
 Krev tá mrtvé rody vyvedie z mohyly —
 A keď už svoboda zjasá v barve dúhy,
 Zmiznú meče, delá, a povstanú pluhy.

Mier.

A ja prisľubujem z mojej strany zase,
 Že sa chcem venovať umeniam a kráse!

Klio.

Ja spíšem svedoctvá o tom, moji milí,
 Či ste aj prisahy a sľuby splnili!

Nový kráľ.

Do práce za dobro! Už sa zora broní!
 Východ sa ožiari v svobode a kráse,
 Už príletel junák na ohnivom koni,
 Vyrval šiarčanovi dieťa zlatovlasé!
 Smelo ťa sa napred, za národ a slávu,
 Zmôže junák smelý i poslednie biedy,
 Víťazným vavrínom ovení si hlavu
 A sadne na prestol zlatý naposledy.
 Nuž piš, Klio naša, že zmizly neresti,
 Piš už v históriu samé slavné zvesti!

Vajanskýj.

Môj žalm.

Až dokiaľ ľud svoj vodíť budeš, Pane,
 Po cestách prikrých potupy a hany? — —
 Ľud Tvoj — môj ľúby rod svetom zaznaný
 Kedy v rad Tvojích s' vyvolencov stane? — —
 Vždy marne budú stonať rty ztrhané —
 Prosíš balzamu v bok vrahom preklaný? — —
 Ach Bože svätý pre Kristove rany —
 Kedy slzami už sýtíť s' prestane?!

Kedy zmlknú rty utrhačov v smiechu:
 „Hej! — kde je Bôh váš? — nechže vám
 spomôže!“ —
 Triumfujúcich v nekalom úspechu? —

Ach, čuj, jak biedny v jarme ľud tvoj stoná! —
 Čuj prosbu moju Sväto-svätý Bože:
 Zhlad' vrahov našich — synov Babylona! —
C. Gallay.

Pozdrav Vajanskému.

Do hluchoty si poslal smelú pieseň,
 Keď už odpadlo žlté lísta z buka,
 Bár ovenčila snehom hole jaseň,
 Bár i siehrový vetor ním hůka . . .
 Blaho nám! Keď sú moční pevcí v hrobe,
 Mladí, noví sa nám budia — v zlej dobe!

A rozopiate nad riekou mhlly rednú,
 Na pustež ľúke bezlisté jasienky
 Zkrývajú hlávkú kvetistú nejednu
 Budúcej nášho vzkriesenia jarienky.
 Hej, ver! rozplaši hajna vrán divoké
 Slniečko jara krásne, zlatooké.

Nesmúť že u nás sťa na tom cintore,
 Že slávy našej vrah zkažil pomníky,
 V zrubanej našej voľný spev znie hore,
 Zakvitnú ešte hole naše pníky,
 Spev Tvoj ľahodí rozhorčenej hrudi —
 Spíme, ale on vid'! moene nás budí!

Oj močné piesne! Bár sen tuhý veľmi,
 Jako sen kňaznej v zaklinatej palote,
 Jich meč porazí ostrozubé šehny
 A získa prístup sláve a krásote —
 Spievaj, kries, volaj! Pieseň živá, smelá,
 Viac zmôže jako rachotenie dela.

Keď nám u Hrona slávik klokotavý
Onemel a s ním hora nad potokom,
Keď spevcov lúbych zanikly nám vravy

A my sme v žiali a bóli hlbokom,
Nech piesne Tvoje jako vtáčky poľné
Nótia: že Tatry, more budú voľné.

Miloslav Dumný.

Pochlebníci.

Čo, pochlebovať si budeme? Nie. Pochlebníctvo je vždy špatné, v jakejkoľvek podobe javí sa. Ale zavďačiť sa možno vždy aj — Pochlebníkmi. „Pochlebníci“ (Les flatteurs) totiž je dielo vynikajúceho francúzskeho básnika Viktora Hugo, a kto pôvodinu rozumie a má, s úľubou i potechou číta ju. Vďačno ale môže byť milovníkom básnictva, znajúcim i neznajúcim reči cudzie, keď podáva sa jim príležitosť oboznamovať sa s výtvormi veľumov iných národov, čo aj len čiastočne. Vďačná ale aj tá snaha našich zvlášte mladších umov, kde oni, usilujúc sa vníknúť do hĺbín vlastnej i cudzích rečí, podávajú nám podarené preklady a tak mieňa oboznamovať nás s umom i duchom inorečových a inonárodných spisovateľov. Prítomná báseň, vlastne len úryvok z celku, prekladá a predkladá nám, jak ponímajú Francúzi niekedajší i v histórii jejich vlasti a národa vyvinuvší sa, ba panovavší despotismu s. Pokladajúc mnou prezrený preklad za podarený a toho hodný, vďačím sa ním, s dovolením pána prekladateľa, ct. obecenstvu.

Parol Dobšinský.

Eudovit XV. čo dieťa.

Páčte teraz toho Villeroy človeka,
Blíži k anjelu sa; — ten ho smelo čaká.
A ten zloch z versaillskej výšavy balkonu
Ukazuje v dialke ľud mu v četnom shonu:
Jaký v ňom ruch, pohyb; ač ľud dobrý, korný;
Pracovných mravencov kopec to ozorný;
Jaký krok, tvar, čelo, plecía robotníka;
Jak sa vlní množstva trma preveliká
Miesto žitia hluku, v milohučnom zvuku.
K decku prehovorí: „Tvoj ľud; tebes' korí!
Tvoje všetko: deti, mužovia a ženy,
I s telom i s dušou; strechy tie a steny
Jich bytov tvá majet; tvoje v nich je zlato.
Tvoja zem, krev živých. — A dýchni len na to,
Jak chceš, zkape každý, kto pred tebou v ceste;
Každý život tvoj je, vždy na každom mieste.
Plešivý ten stavec, hračka tebe daná;
Všetek ľud ten k tomu, že kolená skláňa,
Ty sám stvorený žiť na výš, hrdý, silný,

Nikto niet bez chyby, ty sám neomylný.
Zo všetkých na teba Bôh šetrí samého,
Zákon tvoj je spolu aj zákonom jeho;
Oba vy vládnete. Svet pred vami nemý.
Bôh nevládne v nebi viac než ty na zemi;
On myšlienka tvoja, ty rameno vôle;
Kráľom on tam hore, Bohom tys' tu dole!
Tvoj ľud tebes' korí!

Dieťa chůda sluchá.

Jaká to tu vrava? Iste zlého ducha.
Ach, nie duch, človek to — hrozný, bo plazivý:
Dvoran to, zplodený zo zmyje; mrazivý
Strachu dech, z úst v balsam daných, už práchnivých!
Pochlebníctvo, zločin z vražd najvyš' osklivých!
Mäd si, lež jed otráv najhnusnejších v tebe,
Slepiť dušu, sotva opustivšiu nebe!
Morom lhanú myseľ vnoriť v pýchy zlotu!
Ztvrdiť mäkkosť detskú, stvoríť — ha! despotu!
Premeniť v potvoru sobca a tyranna!
Zastaviť v ňom vývin božského vzdelania!
Útvoriť neskrötea, čo — „ja archa Páne!“
Povie, — „ja som oltár ľudstvu na vyzvanie!“
Ktorému zlo dobro; slzy, ľudský život
Nebude len veter, šum a tónu kyvot!
Odfaziť v Louvri hrôzonosnú dobu!
Zneužiť pri decku útlých rokov mdlobu,
Vliať mok kľiaty, zrádny, keď perny otvorí,
Čo mu modzgy zšiali, srdce mu zpotvorí!
Zpíje nevedomosť a stav nevinnosti
Strašným opojníkom ľudskej všemocnosti!
V povržno-víťaznú dať to úsmevačku
Národ všetek, do rúk decku len za hračku!
Sotiť v prepať oboch letiacich jej srázom!
Myslíteľu! znaj, to dve obete razom!
Lutuj národ, dieťa lutuj, ktoré trůda.
Zhovädujú! — Matky! pošutujte chůda,
Keď nad jeho dušou zbojník stojí zavždy,
A v nej lásku, cnotu, cit nežnosti vraždí.
Kradne, zrádza, dusí dar dobrých nadaní;
To samotné, krotké; — nik ho tu nebráni.
Oj, výchova! dobro- a čis' zločin pravý!
Keď šialenec hlavu krehkú decka dlví!
Čierne podlizačstvo tu mieša, prestrája
V biednom modzgu čo svrch, čo bez konca kraja;
Tu činí, že všahdy, keď sa vezme slovne,
Tvor zrodený z ženy, slabý, chce neskrovne
Leb svoj biedny, nizky, krátkej trvácnosti
Staväť rovno s čelom božskej velebnosti,
S tým nesmiernym nebom, plným tón, jasnosti,
S veľumom nezkömmnej onej priepastnosti,
Úžasný kde blýska hviezdnych sborov východ!

Preložil Václav Vraný.

Listy z Čiech.

VII.

Zlatá Praha, v decembri 1879.

Prvé, o čom mám sa zmieniť Vám dnes, je, že vytúžená česko-slovenská vzájomnosť vždy viac a viac stáva sa skutkom. Žurnalistika česká, jak politická tak belletristická, začína si všímať vecí našich a ujíma sa jich vrelo. Tak získaly si Holečkove „Slovanské Listy“ stálych dopisovateľov na Slovensku svojím neohrozeným vystupovaním v prospech náš a vreleho všímania si našich záujmov; tak podal znamenite sdokonalený teraz „Světozor“ dvoje ukázok z Vajanského novej zbierky básnickej „Tatry a more;“ tak podalo viacej českých časopisov a v prvom rade zvlášte výtečná „Osvěta“ nadšenú o zbierke tej úvahu; tak referoval o nej znamenitý priaznivec náš, básnik Rudolf Pokorný, v Umeleckej besede, jiní opäť v literárnom a rečníckom spolku „Slavii“ a inde; tak zahájený bol veľkolepý „Slovanský večer,“ dňa 10. t. m. „Slaviou“ poriadaný na žofínskom ostrove, utešenou, Drahorádom uvitou kyticou z 12 najcharakteristickejších slovenských piesní; tak vydal po tieto dni odbor lit. reč. spolku „Slavia“ 1. sošit nových „Piesní slovenských,“ ktoré v Čechách dojdú veľkej zaiste obluby; tak podá „Osvěta“ v najbližších svojich číslach rozkošné cestopisy osvedčeného českého cestopisca J. Wünscha z našich Tatier, články o dejinách utrpenia Slovenska atď. atď; tak oboznamuje „Světozor“ obecnosť české s hradmi a pamätnosťami čarokrásneho Považia a t. p. Slovom: ruky bratské, tak dlho si podávané, konečne stisly sa úprimne a následkom toho je blahodárna práca, plodné sa poznávanie, ktoré bude mať znamenitý účinok na obapolné sa sblíženie.

To by bolo na prvom mieste. Hneď ďalej môžem Vám sdeliť radostnú zprávu, ktorú ostatne vedieť budete už z denných listov, že výtečný učenec náš, univ. prof. Martin Hattala, menovaný bol odesskou univerzitou čestným doktorom a tým spolu skvele uznané jeho veľké zásluhy jako prvého z žijúcich slavistov. —

Ruch literárny je tu večne živý, kritik nestačí odkladať pero a bibliograf nemá dost stránok zaznamenávať všetky tie pozoruhodné zjavy na poli poesie, belletrie, hudby i umenia. Nemôžeme postihnúť a prebrať všetko to, čo vyšlo od doby posledného nášho lit. referátu, a tak zmieniame sa len o zjavoch najfenomenálnejších. Sú to v prvom rade tri mená: Svatopluk Čech, Adolf Heyduk, Jaroslav Vrchlický.

Prvý z nich vydal v Ottovej Salónnej bibliotéke II. a III. sväzok svých „Povídek, arabesek a humoresek“ a osvedčil sa v nich majstrom nedostižným v pojatí a zpracovaní látky často tak jednoduchej. Kto prečítal v II. sväzku len „Oblaka“ a „Nikotinu“ a v III. sv. „Poslední jaro,“ s radosťou uzná, žeby Čecha Čechom závidieť mohla každá literatúra svetová. Mimo to obohatil nás Čech v inom smere: v poslednom sošite svojich znamenitých „Květov“ dokončil výtečnú epickú báseň „Ve stínu lípy,“ pred nouž ustupuje do pozadia všetko, čo poslal v Čechách bolo napísané epického. Tu prestáva kritický rozbor, je to český „Tadeusz.“

Adolf Heyduk, ten škovránok Tatier, vydal rozkošnú idyllu „Dědův odkaz,“ ktorá sa temer úplne rozobrala za krátku dobu. Kto prečíta prvú sloku, dozná, že to poesia rýdzo slovanská, jako kryštál, že hovorí priamo k srdcu. Slovenské obecnosť zná obsah básne z inokáde a presvedčilo sa už tuším samo o sladkej opojnosti Heydukovej mluy básnickej, Heydukových čarovných obrazov a zvonivých rýmov, ktorými jasá sa básne jako kvetistá niva z jara, na nējz mihotá sa stádo pestrých ovečiek s milým, tu veselým, tu zádumčivým cengotom zvoncov. Onedlho na to — v poslednom čísle „Osvěty“ 1879 — podal nám posvätenec náš dlhú idyllu „Oldřich a Božena,“ v ktorej použil známú historickú látku spôsobom skutočne majstrovským. V oboch básňach slaví víťazstvo národnia pieseň. Vôbec je Heyduk zvláštny zjav: na sklonku mužného leta žitia svojho začína ešte len v plnej kráse svojej

poetická jeho jar. Je teraz na vrchole umeleckého tvorenia.

A čo Jaroslav Vrchlický? Ten večne spevavý, večne dumavý jun zahladel sa do tichého svojho kozúbku, k nemuž priviedol si spanilú žienku, keď žltlo a opadávalo lísta v jaseni, a v tom vrele objatí vospieval najdojemnejšie, najpôvodnejšie svoje piesne, kvety duše milujúcej, ktoré vyšly po tieto dni u Otty vo skvostnej typografickej úprave pod menom: „Eklogy a básne.“ Čo tieto riadky píšeme, vyšiel II. sväzok jeho „Mythov,“ obsahujúcich 8 väčších prác látkou zo všetkých národov čerpaných. Väčšina jich je nerýmovaná, čo tým bolstnejšie postrádame, čím väčšími kúzlil nás vždy Vrchlického zvučný, krásny rým. Najväčšiu pozornosť púta vo vyššej práve zbierke čarokrásna básen prvá „Israfel,“ „Mythus o víne“ a poslednia „Eloa,“ fragment peknej komedie, pri tom všetkom, že upomína často na myšlienky Krasiňského.

Najnovšie objavily sa tiež básne Sládkove „Jiskry na mori,“ skutočné to unikum v českej poesii svojou hĺbkou a vrelostou, či už spieva o smutných dňoch svojho života, či o svetoch za oceánom, či o láske k ohrozenej zo všetkých strán domovine, či o jasných výjavoch a chvíľach veselých tej našej púti. Všade je rýdzy, všade svoj, všade opravdový.

Tiež mladá debutantka Irma Geisslova, vrátiť sa nedávno od mutného Dunaja do zlatej našej Matičky, podala nám svoju prvú samostatnú zbierku, nadpísanú „Immortelly.“ Je v nich mnoho citu, vela bólu a chmury, i prajeme mladej zápasnici na Parnasse, aby vyjasnily sa tie trúchle zvuky čím skôr v radosť hymny už k vôli svojej peknej, hladkej forme v prítomnej zbierke. —

A jako v poesii máme i v belletrii hojnú, bohatú žatvu, ač je nemilosrdný mraz. Mimo zmienené už práce Čechove, zaujímajú prvú miesto Arbesove „Romaneta,“ diel II. Obsahujú opäť tri práce s názvom: „Ukrižovaná,“ „Dábel na skřipci,“ „Akrobati.“ Stretáme sa tu zase s výtečnými vlastnosťami jeho: majstrovským realizmom v kresbe, dôsledným líčením psychologickým a zaujímavosťou od prvej litery do poslednej. Humánne otázky, ktoré spisovateľ tak rád si bere za podklad,

tiež nechýbia. Za ním hneď treba zomenúť Josefa Holečka. Bol svojho času zpravodajom „Národních Listov“ a tam na brdách junáckej Čiernej Hory nasbíeral si originálne slovan-ské typy, preskúmal stav i celý spôsob života chrabrych sokolov i úbohej, potlačenej ráje, videl plápolaf dediny v požiaroch bašibozuckých, počul nariekanie trýznených starcov, žien i detí, válečný ryk a cvengot nožov udatných Juhoslovanov, videl biedu a porobu celého toho slovanského juhu, i obrovský zápas o samostatnosť Balkánu, a to všetko znamenite pochopené a verne, realisticky líčené podal vo dvoch sväzkoch diela svojho „Za Svobodu,“ ktorého III. diel bude nasledovať. Čo zidealisoval jeho tvorčí duch, kde skutočnosť zahalená je v rúcho básnickej fantasie, to vidíme v „Černohorských povídkách,“ ktorých 1. sväzok leží pred nami. Jímí vstupuje Holeček do radu najobratnejších českých novelistov.

Ten brat náš, jemuž poslal vo sluchu i hrudi znie čarovný zvuk slovenského cymbalu i trávnic, Rudolf Pokorný, vydal tiež pred nedávnom prvú prosaickú zbierku: „Povídky, arabesky a drobné kresby.“ Sú to milé, jednoduché náčrtky, ktorými pobaví sa každá deva slovenská. Dozvedáme sa, že druhý sväzok obsahovať bude „Slovenské povídky“ jako i nasledujúca kniha jeho poesii, „Mrtvá země,“ zpracovanie látky slovenskej, k čomu želáme mu mnoho zdraru!

A zase deva jedna vystúpila so samostatným plodom novellistickým, Berta Mühlsteinova so svojimi Arabeskami. Svedčia o rozhodnom nadaní pôvodkyňinom na tomto poli a nejedna dojíma svojou jednoduchosťou a predsa pravdou životnou.

Historický genre, v poslednom čase trochu zanedbávaný, našiel svojho pestiteľa vo Václavovi Beneši-Třebízskom, ktorý vydal knihu historických povestí „V červánčích a lesku kalicha.“ Vypravovanie je hladké a účinné, ačkoľvek prezradzuje tu i tu dost povrchnosti a istú tendenciu, ktorá so zvláštnou úľubou maluje len čierne tóny slavnej pre Čechy doby husítskej.

Novellistický druh tento nepomerne výtečnejšieho interpreta našiel v znamenitom

Aloisu Jiráskovi. „Laciná knihovna národní“ priniesla od neho povesti „Z bouřlivých dob,“ z nichž každá je dokonalým vzorom vo svojom obore. Je to výborná duševnia potrava pre vzdelaný a uvedomelý český ľud.

I staršie známe zväčša práce dočkaly sa opätneho uverejnenia. Sú to Hálkove prekrásne básne lyricko-epické, Nerudove nevyrovnatelné cestovné kresby: „Obrazy z ciziny“ a Boženy Němcovej utešené Slovenské povesti a báchorky. Všetky tieto veci sú už všeobecne ocenené, ale každého priateľa literatury poteší jich súborné vydanie. Jako počujeme, počne Kobrova „Nár. bibliotéka“ vydávať zanedlho spisy nášho Godry. —

Tým by sme boli letmo, aforisticky zmienili sa o pozoruhodných najnovších úkazoch v českej poesii a belletrii. Avšak koľko nám toho zbýva ešte z oborov iných! koľko krásnych, veľkých vecí urodilo sa na poli požeňanej českej hudby, koľkých na poli českej vedy! Než len strpenie, pero nedočkavé; i na tie skvosty dôjde rad a bratia tvoji majú zatiaľ dost na ukázkach týchto z bohatej duševnej hrivny najbližšej krve svojej. Bár by ju len celú strávili! —

Končím dnešnie riadky svoje s dozvukom hromového potlesku, ktorý mi zaznieva v uchu z večerov práve minulých, pod dojomom nemsierneho nadšenia a veľkolepých ovácií, ktorým celé obecnstvo české a v prvom rade akademické studentstvo zahrňovalo neprevýšenú, geniálnu tragédku poľskú Mariu Deryngovu, ktorá zavítala sem z Varšavy na „Slovanský večer“ a úchvatnou deklamáciou jako i majstrovskou hrou svojou (vystúpila v Shakespearovom „Romeu a Julii,“ v Goethovom „Faustovi“ a Moserovej „Debore“) okúzlila všetkých. Časopisy dennie i nepolitické sú jeden jasot, jedno nadšenie, ktoré sdiela s nimi každý Slovan, žejajúc spolu vrúene, aby skvostné tie vence strieborné i vavrínové, kytice umele robené i svieže, ktorými zasypany Čechy slavnú slovanskú devu, utužily navždy poľsko-českú vzájomnosť, ktorá tak slubne začala na veľkolepých slavnostiach krakovských a tým pošinuly opäť o krok napred kýženú skutočnú, reálnu, plodnú vzájomnosť veškerého šireho Slovanstva!

Jaroslav Vlček.

Tatry a More.

Básne *Vajanského.*

Tlačou knihtač. účast. spolku v T. Sv. Martine. 1880.

Žalovali sme sa, že ruch, ktorý za predošlých rokov tak potešiteľných rozmerov nabúdal na poli našej belletristickej literatúry, najnovšie ztíchnuť a ztratil sa, akoby v tomto odvetví naša literárna činnosť dospieť bola mala ku stupňu, z nehož slovenskému umu nemožno ďalej pokročiť. Staršie skvelé mená nemaly na tom účasti, čo sa nejako predsa produkovalo, a mladšie osvedčené sily, akoby sa bály, že ozvenami svojho tvorenia vyrušia tamtých z pokojnej utiahnutosti, tiež poskladaly perá. Pravda, žili sme krušné časy. Protí národnému bytu nášmu viac úderov bolo namereno, nežli v ktorejkoľvek periode slovenskej historie. Ale ktože má tolkej sily $\frac{1}{2}$ ubíjaniu Slovákov, žeby sa mu oni bez ducha sčsypali pred nohama! Pod ranami svojimi ovšem z fažka kráčame, no ducha

neztratíme nikdy. Veď kedyže mal ten ľud v dolinách tatranských nejaké rajské časy, a predsa, ktorý slavný národ sveta má tolko spevov ako on? A preto neveríme, žeby nás zmýliť mohly akékoľvek údery v pracovaní aspoň na belletristickom poli literatúry.

Neverila to celá verejná mienka nášho národa, ktorá hlásať začala oživotvoreníe tejto činnosti.

A dá Bôh, že dovoláme sa toho oživotvoreníia! — Keď od rokov sotva vyšlo u nás samostatné literárne dieło, hľa práve teraz berie slovenské obecnstvo nevelké, ale čo do obsahu dost bohaté diele.

Sú to básne Vajanského, „**Tatry a More,**“ na ktoré pod krátkym časom prihlásilo sa bez mála dvanásťsto odberateľov.

S menom Vajanského od polovice tohto desaťročia začali sme sa stretať v našej belletristike, posledné dva roky ale popri Hviezdoslavovi on bol u nás najplodnejším poetom. Keď poslednému monumentálnemu deju východného dramatu prilepený mal byť pod menom rakúsko-uhorskej okupácie onen nešťastný, v koncepcii svojej duchaprázdný epilog, šiel čo vojak aj on na pôdu Juhoslovanov. Slovák, čo len z mapy a podľa tlumočenia svojho srdca, znal zeme, na níhž tolko krve tieklo za svobodu Slovanov; spieval alebo aspoň písal o níh a o dejoch na níh sa odohrávších. Vajanskému, ako skrz na skrz Slovákov, teda „prialo nebo“ aj keď s puškou tiahnuť blažiť Hercegovcov. A on užil príležitosti. Nehody vojanského života, hrúzne výjavy zdanlive humánneho ťaženia nemohly ho natoľko zroniť na duchu, žeby sa s celou vnímavosťou svojej duše nebol mohol obrátiť k tej zemi, jej ľuďom a zjavom. On tam o junáckych činoch poletujúcimi povestami, nedostížiteľnou prostonárodnou epikou srbskou kojil svojho ducha, a keď snáď pri ňom v rade stojaci unavený druh jeho vo vojanskom štýle klial Andrásyho, on sberal náznaky k svojmu budúmu poetickému tvoreniu.

Kto presvedčiť sa chce, či sú toto nie frázy, nech si otvorí v jeho sväzôčku cyklus „Jaderské Listy.“ Komu chýbí to mnou tu poznamenané, nemôže nič takého vytvoriť, čoby sa duchom i formou tak ponášalo na krásne srbské spevy. V zmienenom cykle zahrnuto nachodíme šesť tých listov. Prvý a druhý — vlastné to listy — sú lyrické, v tých ešte len svoje dojmy vypráva; ale už tretí i dľa látky, i dľa formy, i dľa ducha je srbským spevom, srbským až na tendenciosný point zakončenia.

„Troch synov som porodila v kuči.
Stojanovi Turci hlavu stali,
Keď sa bili naši sokolovia
S Muktar pašom, tam v krvavej Duge.
Lež neplačem za Stojanom svojim,
Bárs mu oči vypichali čierne,
Bárs belunké rozsekali telo,
Skalným vikom za potravu dali.“

Je to v duchu a forme srbských spevov povedano natoľko, že len sladké zvuky nášho

vlastného nárečia upomínajú nás na dielo slovenského básnika.

Srbské spevy sa k hudobným nástrojom spievaly, preto v níh niet rýmy, ale ovšem rytmu a rozmeru. Nemám príčiny brániť Vajanského proti kritike českých časopisov. Doma — snáď, aby stvrdená bola pravdivosť starého príslovia o prorokovi a vlastnom domove — o jeden alebo druhý lístok možno menej najde vo vencí, nežli v tom, čo kritikou českou bol mu podaný; ale výčitku, že sú slabiky jeho verša len čítané, oslabiť musíme poukázaním na III. a IV. „Jaderský List“ a na „Jelenu.“ V srbských spevoch, ponevác nemajú rýmov, rozmer a rytmus je to, čo jim rázu verša dáva; ponevác ale Vajanský, tiež v nerymovaných veršoch tak podarene napodobil tieto spevy, ten samý rozmer a rytmus musí to byť, čo nahradzuje rým a zvučným spevavým robí jeho verš. Pravda, prosodia naša nenie ustálená, on avšak od guslarov a po „kučach“ učil sa srbským spevom, tak že potom — snáď i nevedome — utratil v svojich podobných básňach päťstopový trochej, epický to verš nielen srbský, lež vôbec slovanský. Nakoľko ale dotyčné niektorých básní zbierky oprávnená bola tá výčitka, tešme sa, že povedie to k ustáleniu našej prosodie.

Ale vráťme sa k „Jaderským Listom.“ Prvý, v ľahkej, temer v nedbalej forme písaný, púta čitateľa zvláštnou svojou náladou. Dobrá myseľ, rozmar, humor a satyra až tak kypia z neho. Druhý, ktorý k najkrajším kusom zbierky náleží a ktorý pre krásy v ňom složené majiteľovi „Tatier a Mora“ odporúčam k opätnému a opätnému čítaniu, je zvláštno-ódickeho vzletu. Nelíčená lyrika zamiena sa v ňom s malebnými opisami, a básnik úchvatne manifestuje v ňom svoje rodolubie.

„Ale aj v sparnách, i vo víchre chladnom,
V daždi i búre, hluku i samote
Sníval som večne o Slovensku ladnom
A vaších duší krásne a milote!“

končí prvú a s malou variacou aj poslednú sloku.

K tomuto druží sa čo do poetických krás aj V. list, a pôvodca, keď po vzdychnutí za ženou zaviera ho:

„Len jedno nezraď, Porta Pile,
Že mám dnes taký čudný krok!“

dokazuje, že nielen vie pointu dodať zakončeniu svojich básní, ale že je poetickým duchom, ktorý aj v trampotách života nesfahuje obrvy a nemračí čelo.

Vôbec „Jaderské Listy“ k najkrajším častkam zbierky náležia, a nemýlime sa snáď, keď povieme, že ony poesiu Vajanského v mnohom ohľade viacej charakterisujú, nežli trebars rozsiahlejšie tu podaté práce. Predovšetkým nemožno mi nepoukázat na lásku a oddanosť, ktorú tu k svojej rodinke, žene a dieťaťu javí.

„Oprel som sa, bratec mój,
O hrdzavú pušku,
A hlbokým dumaním
Spomínal ženušku.
Hoj, ženušku ďalekú
A belunké dieťa“ —

Alebo:

„Ach, či mi zdravá žienka dialna“ —

Takto opakuje sa to, a vždy nelícene, s opravdovým citom. Je to zvláštnejšia známka, nežli snáď na prvý pohľad zdala by sa byť!

Pre úzkosť priestoru, ačpráve sú aj toto kusé, nedostatočné poznámky, nemožno mi je v tomto pomere zaoberať sa s ostatnými časťami zbierky. Možno, najde sa dakto z ct. čitateľov, čo mi zazlí, že nevenoval som toto miesto radšej iným prácam zbierky; ale keď je absolutnej pravdy kritický úsudok pri poetických dielach pre rozličnosť dojmov na rozličných ľuď beztoho temer nemožným, prečože by sa musel ten kritik zbaviť pôžitku, žeby totiž nemohol predovšetkým o tom hovoriť, čo najväčšmi líbi sa jemu. Následkom týchto samých posledných slov ale, aby Vajanskému nejako na ujmu neboly vykladané, poznamenať mi prichodí, že úsudok mój dotyčne „Jaderských Listov“ je tak relatívny, že „skvostu neobyčejné ceny umelcké“ „Majáku“, ktorý v zbierke nepochybne právo prvenstva má, ani najmenej nemôže poškodiť.

„Maják“, k jehož spracovaniu Vajanský tiež na Juhu nadobudnul si názorov, poslal v literatúre našej v svojom druhu je jediným dielom. „Detvan“ je v užšom smysle vzatý

národný epos, „Jánošík“ tak ako je posia sostavený, je material k národnému eposu, ostatné veľké básne sú temer všetky historické. Vajanský s „Majákom“ nový smer nastúpil. Smer tento — romantismus — mal a má vôbec v literatúrach svojich odporníkov a prisvedčíme, že prekročením istých hrádz dobre keď aj zo slovenskej básnickej literatúry navždy vystane. Ale romantismus, tak ako sa v „Majáku“ javí, nikdy nesotre slovenskosť našej poesie. A potom, akože bude poesia líčiť veľké kolisie, veľké duševné boje, keď nepoužije motívov, akých aj v „Majáku“ nachodíme?!

Takúto kolisiu a takýto veľký duševný boj líči aj Vajanský a — podarene, úchvatne. Až lúto nám je, že pre pripomenutú už úzkosť priestoru nemôžeme sa pustiť do rozboru tohto diela. Koncepcia, čo do jednoty a úplnosti deja, tohto počiatku, zauzlenia a vývinu, je šťastne prevedená; najviac rozšírenie posledných dvoch odsekov slúži snáď na ujmu rychlému vývinu.

Zastanúc pri „Herodesovi“, poznamenávame, že lutovať prichodí tenkosť, suchotu deja tejto básne. Z tohto vyplýva potom, že koniec neurobí taký dojem, na jaký nároky mohlo by si robiť tak krásne vyličenie. Ale „Herodes“ je práve preto dôkazom básnikovho talentu. Až obdivovať prichodí človeku, ako sa dá v rámci takého suchého deja tak široko a predsa bez núdenia, zaujmavo, dojemne rozpisovať. Nežnosť citu, s ktorou sa tu stretáme, omladí dušu čitateľovu. V básni tejto je viac slok, za ktoré nezahanbily by sa ani najslavnejšie mená svetovej literatúry.

Ratmír, ač sám v sebe ukončený je, robí dojem, akoby bol zlomkom, snáď epusodou väčšej básne. Vzhľadom k tomu, jak vďačným predmetom sú u nás deje Matúša Trenčianskeho, želatelné by bolo, keby Vajanský prv lebo pozdejšie spracoval z Ratmíra dlhšiu epickú básen.

V poslednom Jaderskom Liste, o ňomž nezmienil som sa horevyššie, pôvodca Tatier a Mora s balladou urobil zkúšku a dokázal, že stane sa šťastným vzdelavateľom tohto ťažkého druhu výpravného básnictva. Rozumiem, pravda, balladu takú, ako ju zvlášte

podľa vzorov z ľudového básnictva vzatých ustálila novšia estetika a nie Schillerovskú, v lyrickú povest rozťahnutú pseudoballadu. — Čo do vonkajšej formy, sem druží sa v poslednom oddieli zbierky podatý Zelený Vrch. Ale len dotýčne vonkajšej formy. Lebo ač predmetom ballady môže byť bárs jaká udalost, nakoľko sa však v nej stretať musejú lyrické, epické a dramatické živly, udalost tá, dej ballady, dramaticky musí sa vyvíňovať. Z tejto príčiny Zelený Vrch, čo ballada, neobstojí.

Ponevác by ma to ďaleko viedlo, keďbych sa takto pribavil pri krásnych menších básňach zbierky, dovolím si niekoľko všeobecných poznámok.

Vajanského básňam zvláštneho kúzlu dodáva plasticnosť štýlu. U neho podľa rozličnosti látky mení sa štýl jednotlivých básní. V krátkych, ale charakteristických fahoch podáva to, čo potrebné je k znázorneniu predmetu a k vzbudeniu dojmu. Preto on nikdy nerozviečie báseň; pri žiadnej nedá sa mu vytýkať, žeby tam jedna alebo druhá sloka zbytočná bola. Ale popri plastike nepostráda jeho štýl ani malebnosti. V básňach, v ktorých opisuje, máme na to dost príkladov.

On prvou svojou zbierkou nielen že protokoloval si firmu, lež pojistil jej meno. Nechceme povedať, žeby už snád hotovým umelcom bol, nie, lebo ako narástol asi od dvoch rokov, prečo nemohol by sa stať ešte aspoň o hlavu vyšším; ale práve vzhľadom k jeho nadaniu, vzhľadom aj k tomu, čo sme toľ o jeho štýle poznamenali, želali by sme si, aby ešte s väčším ostrím pracoval na správnosti svojej reči, svojho verša. Neponechať žiadno slovo, ktoré by v najmenšom rušilo umelecký dejom. Čo obstáť môže na

stípe z mäkkého kameňa kresanom, to nemilo dotkne sa nás na mramorovej soche umelca-rezbára. Kto v takých rýmoch vie básniť, v akých je na pr. krásne *Lúčenie* (viď: *Dozvuky*) položené na papier, tomu neodpustíme nesprávny rým, trebars by sme ho v celej zbierke len jediný našli.

Sem spadá aj husté užívanie diminutívov.

„Znám, pane vládny nášho Váhu:
Ty si utrátil d cérku drahú —“

vraví v *Ratmírovi* posol komtúrov o *Matúsovej*, k vydaju dorastenej *Margite*.

Vôbec, keď dakto má popripomínané skvelé prednosti reči a štýlu, použitím ostria sebakritiky snadno môže sa stať hotovým umelcom i v tomto ohľade.

Chybil by som, keďbych záverečne nepoukázal na svieži, zdravý smer Vajanského poesie. Ako par excellence slovensko-národný spevec, mnoho zaoberá sa s túžbami a nádejami svojho národa. A vždy povznesie, oduševní; v srdci čitateľa nezostane žiaden trapný dejom. Áno, keď poesia jeho ani nedotýka sa špeciálne slovenského čitu, vždy len povznáša a otužuje srdce. Mladými básnikami pestovaný svetoból v celej zbierke Vajanského iba jediný raz najdeme vyrazený v sloke:

„Srdce moje rozihrané
Jak to vlnobitie,
Pri šume a celovani
Preklínalo žitie.“

Ale sotva sa mýlime, keď povieme, že básenka táto (*U rybára*) z pôvodcových mladších rokov pochádza.

My tedy radi prisvedčíme *Ferdiuandovi Schulzovi*: „Na ňem spočinulo posväcení boží.“

B. Tatran.

Literatúra a umenie.

„**Tatry a More.**“ Básne Vajanského. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtač. účast. spolku. 1880. Str. 192. Cena 1 zl. 30 kr. (Viď úvahu v tomto čísle.)

Prostonárodné Slovenské Povesti. Usporiadal a vydáva Pavol Dobšinský. Sošit I. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtač. účast. spolku (kde sú aj k dostaniu). Str. 96. Nákladom vy-

davateľovým. 1880. Cena 30 kr. Obsah: *Príhovor* Zlatovlaska (s obrázkom). *Mlynček*. Či jesto pravda na svete? *Janko Hraško*. *Stará dievka a čert*. *Červenkráľ a Žltovláska*. *Černovlasý princ*. *O krásnej Ibronke*. *O sirote*. *Divostvorný lovec*. — *Dávno už, dávno*, čo nestretli sme sa vo verejnosti s tými drahocennými perlamí duševnej tvorivosti ľudu slovenského! A nie sú to tie

staré známe už slovenské povesti, ale — v-
 jmúc jednej, ešte hen zo zbierky Rymavského —
 všetko nové, dosiaľ neuvěřeně. Komuže by
 neboly vítané? A to vari netreba nám vyzdviho-
 vať, že v Dobšinskom, ako rozprávatelovi, majú
 svojho dosiaľ nedostihnutého majstra. „Drahí ro-
 dáci a vlastenci! Duch a reč ľudu nášho naozaj
 vyniká i čo do mnohosti i čo do jakovosti hlboko
 báječných, krásne básnických a mravne bez-
 úhonných povestí. Nijak prichodí nám bezsta-
 rostne a bezpráčne zaháľať s týmto zdravým
 zrnom umu a ducha na národu roli dedičnej.
 Duch, práve ten hnetený, zaznávaný, utláčaný,
 nemožno ináč, len tak, že okreje a obživne, bo
 mravne obživí a občerství sa na týchto pe-
 vestiach. Načre si tu do zdroja Tatier čerstvého,
 čistého, perlistého. Veď tieto poviestky sú tiež
 len výtvyry ducha toho istého, ducha človeka
 slovenského, ducha cez všemožné zápreky a od-
 pory prebívajúceho sa k životu, prebívajúceho sa
 zde na úslnie básnickej nežnosti a krásy, mrav-
 nej neviny, pravdy a spravodlnosti. — Nepre-
 ceňujeme poviestky ani čo týče sa tohto mrav-
 ného účinku jejich na cit, um i myseľ, zvlášť
 ešte suchoparom rozumkovania neotrávenú; bo
 v tomto smere a duchu vypestoval si jich národ
 a vždy ony samy len v ňom hovoria k nám,
 hoc aj v jednoduché, ba báječné a fantastické
 okrasy zavinité. V tomto smere i duchu aj za-
 ujmite sa za tieto dielky smýšľania prvotného a
 básnenia bujnej mladistvej obrazotvornosti. Nech
 nechybujú nám v žiadnom dome a zaujmú seba
 hodné miesto pri nevinnom prečítovaní si jich,
 trebárs tam kde vzkrsly — u kozúbka; — naj-
 lepšie miesto v srdciach i myšliach dobrote, mi-
 lone a peknote vždy otvorených! Umu i duchu
 skúmavému nech podávajú aj na ďalej podnet,
 látku, názor k videniu a vedeniu do tých báječ-
 ných a dávných časov, v nichž prvotne vznikly,
 z nichž presvitly a dochovaly sa až na túto dobu
 poviestky ľudu.“

Pisně slovenské. Sbirky prstonárodní, které
 pořádá pohádková komisse liter. řeč. spolku
 „Slavia“ v Praze. Řády druhé oddělení V. sešit
 1. V Praze. Knihotiskárna Jos. R. Vilímka. 1880.

Ku tomuto číslu „Orla“ pripojené sú dve prílohy: I.: „Pozvání ku předplacení na
 druhý ročník „Modního Světa.“ illustr. časopisu pro toaletu a ruční práce s velikými koloro-
 vanými modními obrazy.“ — II.: „Nábožné spisy v československé řeči.“

OBSAH: Nihilismus. Povest. Podáva Same Samovič. (Dokončenie.) — Oblaky. Hviezdoslav. (Do-
 končenie.) — Anjel strážca. Obrázok zo života. M—n. — Slovákovi k novému roku. G. Čakovský. —
 Duma. Cyrill Gallay. — Trnistá cesta života. Poviedka. (Dokončenie.) Jaroš. — Silvester. Vajanský. —
 Mój žalm. C. Gallay. — Pozdrav Vajanskému. Milošlav Dumný. — Pochlebniči. Preložil Václav Vránny. —
 Listy z Čiech. Jaroslav Vlček. — Tatry a More. B. Tatran. — Literatura a umenie.

Předpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa
 posledního každého mesiaca.

Tlačou knihtlaciarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

Str. 112. Cena 30 kr. V tomto prvom sošite
 majú uverejnené zbierky pt. pp.: O. Halaša, L.
 V. Obrov, Jacovský, J. Burjan, L. a M. Šimko.
 Sostavenie je úhladné, tlač čistá. Mnoho zdaru
 v ďalšej práci!

Vinšovník. S prídavkom príležitostných piesní.
 Sväzok I. Složil a učiteľom k pomoci vydal A.
 P. Záturcký. (Pobočný sväzok „Hájička.“
 V Turč. Sv. Martine. Malá osmorka. Strán 64.
 Cena 25 kr. K dostaniu u pôvodcu v Brezne a
 v T. Sv. Martine u knihtlač. účast. spolku.

Pohrábné verše. Sostavili Rehor Uram a
 Karol Salva, ev. učitelia. Sv. I. V Uh. Skali-
 ci, tlačou a nákladom dedičov Josefa Škarnicla.
 Veľká osmorka. Strán 85. Cena 50 kr. r. č.

J. Otto, knižkupectvo v Prahe, václavské
 náměstí č. 14 poslalo nám:

Velký Slovanský Kalendář na přestupný
 rok 1880. Ročník IX. S obrazem titulným a
 mnohými jinými obrazmi. Cena 50 kr. r. m.

Laciná knihovna národní č. 211—221 alebo
 seria III. č. 11—21. Cena čísla 10 kr. r. č.

Dějepis všeobecný, pořádá Dr. Jos. Emler.
 Oddíl prvý: Dějiny středověké, sepsal Fr. Šem-
 bera. Sešit 4. Cena 50 kr.

Život zvířat od A. E. Brehma. Díl I.
 (Ssavci.) Sešit 4. Cena 60 kr. r. č.

Sbirka přednášek a rozprav, pořádají Jaro-
 slav Goll a Otakar Hostinský. Serie I.
 číslo 3. **Jan Dominik Larrey,** sepsal Dr. E.
 Albert. Cena 25 kr. — Serie I. číslo 4. **Ná-
 lezy Schliemannovy** v Týrntě a Mykenách.
 Sepsal Josef Král, se 4. vyobrazeními. Cena
 40 kr. — Serie I. č. 5. **Pevnina Africká** ve
 světle nejnovějších výzkumů. Afrika severní
 a jižní. Sepsal dr. Jaroslav Vlach, s mapkou.
 Cena 30 kr.

Chata za vsí. Román Jos. Ig. Kraszew-
 ského. Dle vydání třetího přeložil Vilém
 Špaňhel. I—III.

Jan Žižka. O sepsání životopisu jeho po-
 kusil sa Václav Vladivoj Tomek.